

# Дневникъ

(стенографически)

на

## X<sup>то</sup> Обикновено Народно Събрание

(първа редовна сесия).

LI заседание, четвъртъкъ, 13-й януарий 1900 год.

(Отворено въ 3 часътъ слѣдъ пладне, подъ прѣдсѣдателството на прѣдсѣдателя Жечо А. Бакаловъ.)

Прѣдсѣдателъ: (Звъни.) Обявявамъ заседанието за открито.

Моля секретаря г. Д-ръ Динчева да прочете поименния списъкъ на г. г. прѣдставителитѣ.

Секретарь Д-ръ Пеню Динчевъ: (Прочита списъка.) Отсъствуватъ г. г. Атанасъ А. Буровъ, Д-ръ Константинъ Стоиловъ, Илия Д. Вълчевъ, Младенъ Ивановъ, Никифоръ Влаевъ, Никола Странски, Тодоръ Табаковъ, Тодоръ Мирковичъ, Тодоръ Атанасовъ и Христо Папазовъ.

Прѣдсѣдателъ: Отъ 164 души народни прѣдставители, отсъствуватъ 10; значи, има болшинство за да пристъпимъ къмъ дневния редъ.

Прѣди да пристъпимъ къмъ дневния редъ, секретарь г. Кръстанъ Доцевъ ще прочете съкращения протоколъ отъ едно минало заседание.

Секретарь Кръстанъ Доцевъ: (Прочита съкратения протоколъ отъ XLVI-то заседание.)

Прѣдсѣдателъ: Има ли нѣкой да направи бѣлжка върху прочетения протоколъ? (Никой не се обажда.) Никой не иска думата, значи, протоколътъ се приема за вѣренъ и точенъ.

Д-ръ Никола Геннадиевъ: Ако ми позволите думата по едно лично обяснение, прѣди да пристъпимъ къмъ разискване на законопроекта за десетъка, за да не я вземамъ отсѣтнѣ, защото нѣмамъ памѣрение вече да говоря по тоя въпросъ.

Прѣдсѣдателъ: Прѣди да пристъпимъ къмъ дневния редъ, има думата г. Д-ръ Геннадиевъ, за лично обяснение.

Д-ръ Никола Геннадиевъ: Г-да народни прѣдставители! Въ други парламенти е обичай, когато става нужда за

лично обяснение, още на часа да се дава думата на заинтересования прѣдставитель. Безъ съмнѣние, и у насъ трѣбва да се въдвори този обичай. Азъ вчера не искахъ да повдигамъ тоя въпросъ, защото се прѣдложи прѣкращение на дебатитѣ, за да не ставамъ причина да се побърка на общеприетия редъ. Има да дамъ обяснение, което ще трае 3—4 минути и моля благосклонното внимание на г. г. прѣдставителитѣ да ме изслушатъ.

Г-нъ Досевъ въ вчерашната си рѣчь ме упрекна въ едно противорѣчие. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Нѣма го тукъ да те чуе!) Той ще дойде. Упрекна ме въ противорѣчие между това, което съмъ поддържалъ и искалъ дѣтосъ, по поводъ прѣдложението на г. Божила Райновъ за десетъка, и това, което вчера имахъ честъ да изложъ прѣдъ васъ. Прѣди всичко, още вчера направихъ забѣлжка, че не би трѣбвало да се вземжтъ откъслѣци отъ рѣчитѣ на ораторитѣ, а че, за да се сѣди за поведението на единъ ораторъ, трѣбва да се взема цѣлата рѣчь. Снощи азъ прочетохъ рѣчта си исцѣло, която е напечатана и видѣхъ, че паметьта ми не ме е лѣгала. Азъ съмъ изложилъ въ тая си рѣчь статистически данни и въ сравнение намирамъ, че нашитѣ земледѣлци оржтъ най-малко земи, а плащатъ най-много данъкъ, и, слѣдователно, доходъ до заключението, че земледѣлието у насъ не е развито и е тежко обложено; затова прѣпорѣчвахъ не една, а цѣль редъ мѣрки, и споменувахъ текстуално тѣзи думи, че трѣбва да приготвимъ арсеналъ отъ мѣрки, за да се боримъ противъ назаднячивостта на земледѣлието у насъ и да го туримъ въ напрѣдъкъ, но за това трѣбватъ мѣрки непрѣмѣнно, коя по-напрѣдъ, коя по-послѣ, но на първо мѣсто

трѣбва да намалимъ поземелния налогъ съ 80%. Подиръ това идвахъ до заключение, че съмъ съгласенъ, прѣдъ видъ на неурожая и прѣдъ видъ на положението на земледѣлцитѣ, да се взема десетъкъ все едно за една и 5 години. Както виждате, г-да прѣдставители, нѣмаше нужда да се цитира само частъ отъ моята рѣчь. Азъ съмъ съгласенъ не за една година, но, да се приготви кадастръ, за 5 години да се направи. Г-нъ Теневъ тоже повтори, че може да има по-голямъ доходъ да се приложи десетъкътъ, и излишното да се употребѣи пакъ за подобряние на земледѣлцитѣ. И наистина, цифритѣ, които имамъ дчесь на разположение, доказватъ, че съмъ билъ правъ тогава.

Но защо вчера ви казахъ, че не съмъ съгласенъ на това, което казахъ лѣтосъ, че за опитъ нито за една, нито за 5 години не съмъ съгласенъ да се увежда десетъкътъ? Наистина, ние сме прѣдставители на цѣлия народъ; ние не сме обвързани по всички политически въпроси и мнѣния на нашитѣ избиратели; но по въпроси за данъцитѣ двѣ нѣща трѣбва да вземемъ въ внимание: икономическото състояние на данъкоплатцитѣ и тѣхното желание. Въ Швейцария става референдумъ и питатъ: желаете ли този данъкъ? Така щото, ако народътъ се произнесе противъ, има мѣсто да си измѣнижтъ мнѣнието народнитѣ прѣдставители. Независимо отъ това, лѣтосъ не знаехме дефицитътъ какъвъ ще бжде. Г-нъ Теневъ сега даде допълнителни свѣдѣния. Той вчера ни събщи, че има 23.000.000 л. недобори, отъ които 12.500.000 срѣшу 18.000.000 отъ поземелния налогъ — не сж събрани даже 6.000.000. Второ, отъ данъка за лозята имаме недостигъ 11.000.000, върху 14.000.000, отъ крѣто само 3.000.000 събрани. Ние знаемъ, слѣдователно, ново пѣщо за положението на нашитѣ земледѣлци и това ново нѣщо ме кара да кажж, че когато нашиятъ селянинъ не може да плати 14.000.000, той не може да плаща 28.000.000, нито за една, нито за 5 години. Земледѣлцитѣ сж се произнесли противъ десетъка.

Прѣдседателъ: Г-нъ Геннадиевъ! Вие взехте думата за лично обяснение, пѣкъ се повръщате на въпроса.

Д-ръ Никола Геннадиевъ: Само за лично обяснение. Молжъ, сега свършвамъ.

Слѣдователно, и мнозина отъ моитѣ избиратели отъ Пловдивската околия бѣхж лѣтосъ за десетъка, а сега всички сж противъ, — защо? — защото падна снѣгъ. Лѣтосъ поддържахъ това: да се приложи десетъкътъ за опитъ, но сега, при новитѣ данни, които имамъ, измѣнихъ си мнѣнието. (Никола Йнковъ-Влакиинъ: Утрѣ пакъ можентъ да се измѣнишъ!) И г. Теневъ лѣтосъ бѣше противъ десетъка, а сега е за. Но затова азъ не му памирамъ вина; той трѣбва да дири доходи на държавата. Мнозина г. г. народни прѣдставители до прѣди нѣкой денъ, включително и г. Досевъ, бѣхж противъ десетъка, но се убѣдихж, че трѣбва той да се прокара. Заради това, като намира въ мене вина г. Досевъ, че въ разстояние на 6 мѣсеци съмъ си измѣнилъ мнѣнието, трѣбва да давате значение на моята личностъ и на рѣчта ми, което азъ не заслужавамъ.

Азъ свършвамъ и исказвамъ пакъ вчерашното си заключение: като вземамъ прѣдъ видъ, че въ Белгия плащатъ 5 1/2 на цѣлия доходъ, въ Англия — 8 1/2, въ Франция — 11 — 12 — а икономиститѣ признаватъ, че не е въ полза на земледѣлието да се плаща повече отъ 12 — затова, ако на нашитѣ земледѣлци пада да плащатъ повече отъ 30, това е много. Нека се четатъ рѣчитѣ на г. г. народнитѣ прѣдставители, държани въ извънредната сесия — азъ съмъ младъ между васъ, а има по-стари отъ мене — азъ не съмъ противъ, но да се четжтъ исцѣло, а не на откъслечи. Най-послѣ, г-да народни прѣдставители, и отъ лѣтосъ, и отъ тая сесия, всички рѣчи на ораторитѣ да се четжтъ, за да се види, кой върви напредъ и кой назадъ.

Прѣдседателъ: Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, има да съобщж, че прѣдседателътъ на провѣрочната комисия по изборитѣ ми събщи, какво докладътъ на комисията за допълнителнитѣ избори, станали въ Орханйиската и Луковитската околии, е готовъ и ще се тури на дневенъ редъ за идущето заседание.

Сжщо така има да съобщж, че съмъ разрѣшилъ отпускъ на г. Д-ръ Геннадиева за 6 дена.

Има думата г. докладчикътъ на законопроекта за данъка на земнитѣ произведения за 1900 и 1901 год.

Докладчикъ Тодоръ Георгиевъ: (Чете.)

„Чл. 5. На горитѣ, балталжцитѣ, шумацитѣ, търнацитѣ, мѣстата въ горитѣ, гдѣто расте трѣва за пасене или косене, както и мѣстата, гдѣто расте смрадлика, ще се наложи изобщо сумата, която имъ е опрѣдѣлена, съгласно Закона за поземелния данъкъ отъ 1894 год.

Тази сума ще се размѣтне между данъкоплатцитѣ по начина, прѣдвиденъ въ чл. чл. 31 до 39-й отъ настоящия законъ.“

Василъ Кжнчовъ: Отказвамъ се.

Христо Г. Хаджиевъ: Г-да народни прѣдставители! Чл. 5 й отъ Закона за данъка за земнитѣ произведения прѣдвижда, че горитѣ, балталжцитѣ, търнацитѣ, както и мѣстата, гдѣто расте смрадликата, ще се облагатъ въобще съ сумата, която е опрѣдѣлена отъ закона отъ 1894 год. Г-да народни прѣдставители! Като се вземе въ внимание, че балталжцитѣ, шумацитѣ, търнацитѣ и мѣстата, които се намиратъ въ горитѣ, служжтъ въ едно и сжщо врѣме и за гори, и за наша на добитъка на земледѣлческото население, когато дребниятъ добитъкъ на това земледѣлческо население, именно овцетѣ и козитѣ, се облага съ бегликъ, отъ една страна, и, отъ друга, сжщитѣ пространства, които служжтъ и за пасища, като се облагатъ съ поземеленъ данъкъ, азъ намирамъ, че въ тоя случай тѣзи пространства иматъ двоенъ данъкъ, именно, облагатъ се самитѣ пространства съ поземеленъ данъкъ, а слѣдъ туй облага се съ данъкъ и добитъкътъ, който ги пасе. Тѣй щото, тукъ се явява случай, че се облагатъ пространствата въ едно и сжщо врѣме два пжти, когато трѣбва или да се облагатъ само съ поземеленъ данъкъ пространствата, или пѣкъ само добитъкътъ, който пасе тия пространства, да плаща бегликъ. Въ дадения случай, вие вземате отъ една овца двѣ кожи. Азъ намирамъ, че, ако се приеме този данъкъ за горитѣ и меритѣ, да се не налага никакъвъ данъкъ на добитъка, или пѣкъ, ако се

облага добитъкътъ съ данъкъ, да се не налага никакъвъ данъкъ на тия земи.

Сетнѣ, споменува се въ члена и за смядликата. За смядликата има специаленъ законъ отъ 1883 год., въ който е казано, че за всѣки 100 килограма смядлика се плаща данъкъ по 1 л. Слѣдователно, ако на произведението се взема, пространството не трѣбва да се облага съ данъкъ; тъй щото, и въ тоя случай данъкътъ е двоенъ.

Затова, правѣхъ прѣдложение да се измѣни редакцията на чл. 5-й, да се облагатъ само частнитѣ гори, съгласно Закона за поземелния данъкъ отъ 1894 год. Да се измѣни редакцията на члена въ тая смисълъ, щото да се не облага пространството съ смядлика; послѣ, шумалацинѣ, търнацинѣ и пр., защото тѣ веднажъ плащатъ единъ данъкъ.

Иванчо Д. Зографъ: Г-да народни прѣдставители! Чл. 5-й, както виждате тукъ, постановява данъкъ за земитѣ два пкти, като изрично казва, че на горитѣ, балталжцинѣ, търнацинѣ и мѣстата по горитѣ, гдѣто расте трѣва за пасене, за косене и гдѣто расте смядлика, ще се налага въобще сумата, опрѣдѣлена отъ закона отъ 1894 год. Алиней втора отъ тоя сѣщия членъ опрѣдѣля вече начина на расхвърлянето на тая сума, като свързва съ това и чл. чл. 34 до 39-й отъ настоящия законъ. За тѣхъ азъ послѣ ще говорѣхъ. Има тукъ да кажъ нѣщо, което е отъ голѣма важностъ, особено за горитѣ въобще въ цѣлото Княжество.

Азъ имамъ доста данни и доста голѣми факти, които удостовѣряватъ, както и въ вчерашното засѣдание казахъ отъ трибуната, че има общини, които, ако остане сѣщиятъ данъкъ, ще си продаждъ и планини, и гори само да отплатѣтъ данъка на правителството. Това е една аксиома, г-да, въ това могатъ да ви увѣрѣтъ протеститѣ и прошенията, дадени тукъ отъ нѣколко общини, които можъ да знаѣхъ само отъ Дубнишката околия, а и отъ други общини може да има такива, които можъ да ги знаѣхъ тия, които се интересуватъ. Азъ ще исповѣдамъ това, което знаѣхъ, че отъ нашата околия всички сѣ недоволни и никой не приема това постановление на тоя членъ за горитѣ да се приеме тъй, както е прѣдвидено въ тоя членъ. То е старото постановление на бившия законъ. Азъ казахъ и вчера, че бившиятъ законъ не е основанъ на нѣкоя основа, която да почива на здрави основи. Да се взема данъкъ справедливъ отъ доходността на горитѣ. Зарадъ това, азъ никога не можъ да се съгласѣхъ съ постановлението и на настоящия, разбира се, законопроектъ, който считае комисиия тъй е мимоходомъ заминала, или не е била заинтересована, или пъкъ не е имала оплакванията отъ тия страни, не знаѣхъ какъ, и е благоволила да остави члена тъй.

Още повече, че това распорѣждане е останало въ свързка съ чл. чл. 34 и 39-й отъ настоящия законопроектъ. Азъ казахъ, че това ще бѣде грозяща опасностъ, ще породѣ дефицитъ на бюджета. Нека не се ласкае г. министърътъ, че ще покрие бюджета; ако цифритѣ се внесѣтъ въ значителенъ доходъ, да не мисли, че сѣ сигурни.

Прошенията, дадени въ Народното Собрание, ясно доказватъ, че искатъ опрощения на тия суми отъ 4 години и за настоящата година. Какво ще правимъ, когато ние искаме за 4 години; пъкъ ги облагаме още и за настоящата година.

(Прѣдсѣдателското мѣсто заема подпрѣсѣдателътъ Д-ръ Сава Иванчовъ).

Тогава да махнемъ цѣлия членъ и да не искаме отъ тия хора нищо. Да правимъ нѣщо неразумно, нѣщо нелогично; азъ не го разбирамъ; защото ние, като народни прѣдставители, като законодателно тѣло, обясняваме всичкитѣ законоположения, ние познаваме нуждитѣ на обществото и т. н. Като тълкуваме това ясно положение и като изразяваме тая истина, смѣхъ — единъ день, ако бѣждъ честитъ или други бѣждѣтъ тукъ — да кажъ, че ще дойдѣтъ да се потвърдѣтъ моитѣ думи, какво цифритѣ ще личѣтъ въ недоборъ. Прощения ще постѣпватъ още повече и ще искатъ отъ народното прѣдставителство опрощаването на тия данъци. Идѣте провѣрѣте. Нека почитаемото правителство си направи трудъ да попита, която ще община, която притежава гори и пасища, дали е платила поне половината отъ тази сума. Има секвестирани общински доходи, като кантарие, октроа и пр. срѣщу тоя налогъ. Това е нѣщо, което азъ се силажъ да докажъ отъ една страна за облекчение на самото население, а отъ друга страна да спомогнѣ на цѣлѣта, която правителството гони за вземането на тоя данъкъ. Ако правителството иска да постигне цѣлѣта си, да избѣгне недоборитѣ и да облекчи населението, нека приеме това, което азъ прѣдлагамъ. Моето прѣдложение, е да се взема данъкъ не така, както постановява чл. 5-й, но да се взема само отъ строителния материалъ, който се изнася на вънъ, а не отъ кютуци, търнаци, пасища и т. н., гдѣто пасѣтъ кози и овце, които несправедливо плащатъ бегликъ. Моето прѣдложение е такова и азъ поканвамъ всички васъ, апелирамъ къмъ вашитѣ благородни чувства, и вѣрвамъ, че ще влѣзете въ положението на самото население, ще съзнаете справедливостѣта, която азъ исказвамъ, и ще се съедините съ мене заедно, да не гласувате този членъ, както е въ законопроекта, но да го гласуваме тъй, както азъ прѣдлагамъ.

А колкото се отнася до това расхвърляне въ чл. 5-й, което е въ свързка съ чл. чл. 34—39-й, нѣма какво да говорѣхъ по-нататѣкъ вънъ отъ това, което ви казахъ. Молѣхъ, щото приходѣтъ отъ горитѣ да остане по нѣхния доходъ — да се взема отъ строителния материалъ по 10%, а не на декарь.

Прѣдсѣдателствуващия Д-ръ Сава Иванчовъ: Г-нъ Зографъ! Молѣхъ Ви, редактирайте какъ искате да стане членътъ.

Никола Йонковъ-Влашкинъ: Г-да народни прѣдставители! Чл. 5-й отъ този законъ е важенъ въ двѣ отношения. Ако го приемѣхъ така, както е написанъ тукъ, тогава ще има слѣдующитѣ двѣ послѣдствия. Въ нѣкои мѣста правителството ще вземе много по-малко, отколкото би взело, ако държи старата система, прѣди приложението на този законъ отъ 1894 год., а на други мѣста ще вземе

двойно и тройно повече и ще излъже една система съвършено несправедлива. Г-нъ Зографъ говори — азъ не можахъ да го чуя добръ — но ще повторя нѣкои нѣща, като кажа, че този законъ е направилъ най-голѣми несправедливости въ горско отношение. Има общини, които не могатъ да платятъ нито половината отъ това, което имъ се е наложило. Секвестирани сж всичкитъ имъ приходи и тѣ не могатъ да функциониратъ. Даже върхнинитъ, които бирникътъ събира, последниятъ и върху тѣхъ е наложилъ запоръ и не ги дава на кмета. На нѣкои други приходи отъ горитъ, въ квитационнитъ книги тоже е наложено запоръ и по този начинъ на кметствата не остава нищо, за да могатъ да функциониратъ.

Знаете много добръ, че по Закона за горитъ, надзорътъ на общинскитъ гори е оставенъ върху общинитъ. Тия общини трѣбва да поддържатъ горска стража, а когато сж секвестирани всички приходи, отъ какво ще поддържатъ горска стража? Имате Законъ за горитъ, но съ този членъ рискувате да го оставите въ бездѣйствие, да не може да се упражнява никакъвъ надзоръ на горитъ, защото общинитъ нѣматъ срѣдства за поддържане горскитъ стражари. Освѣнъ това, тия приходи, които събиратъ общинитъ и които сж секвестирани, ще се събиратъ отъ известни чиновници, които е наела общината и на които трѣбва да се плаща. Съ какво ще имъ плати, когато приходитъ сж секвестирани? Азъ знамъ такива случаи: много общини сж излагали работитъ въ министерството, но нищо не се е вземало въ внимание. Отговаряло имъ се е, че има несправедливости, но за напредъ ще се поправятъ. Обаче, тия дългове, които дължатъ общинитъ на държавата отъ тѣзи горски налози, не могатъ да се платятъ и г. министърътъ ще внесе единъ день прѣдложение да се опростятъ. Тогава, защо да се лъжемъ съ такива фиктивни приходи? Нека да бждатъ дѣйствителни, а не фиктивни, и нека да не налагаме такива данъци, които отпослѣ ще опрощаваме и които ще направятъ, щото общинитъ да излъжатъ отъ толкова разноси да ходятъ по разни мѣста да ходатайствуватъ за опрощение на данъка, защото не могатъ да го платятъ по никой начинъ. Знаете много добръ, че едно общинско управление не дѣйствува само за благото на общината; то е органъ и на правителството, изпълнява много правителствени работи и когато му се секвестиратъ приходитъ, не може да изпълнява никаква работа. Съ Закона за общинитъ прави се отговорно, когато не изпълнява длъжноститъ си, а отъ друга страна вие му отнемате възможността да взема заплатата си и да плати на всички лица, които сж негови органи и чрѣзъ които изпълнява заповѣдитъ на закона. Това ще каже, че тукъ има противорѣчие между законитъ, които ние издаваме, поставяме ги единъ срѣщу други и тѣ взаимно се обезсилватъ.

Азъ мисля, г-да народни прѣдставители, че най-хубаво ще бжде, ако си остане старата система на събиране прихода за държавата отъ горитъ. По-напредъ се събираше така: половината отъ прихода „десетъкъ“ отъ общинскитъ гори вземаше правителството, а половината — общината, и съ това общината посрѣщаше своитъ нужди, поддържаше

персонала по надзора на горитъ, както и чиновницитъ, които събирахъ приходитъ отъ горитъ — горския десетъкъ.

Има и друго нѣщо, което е показало несъстоятелността на тази система, въведена отъ бившия Министъръ на Финанситъ, г. Гешовъ. Горитъ не сж земни произведения, като житото. Всѣка година нивата може да роди жито, обаче, гора нѣма всѣка година. Въ продължение на 10 години ще имате борова гора, а въ продължение на 50 години може да имате джбова. Една гора, ако я обложите съ данъкъ, може да я изсѣкатъ въ една година и да даде сто пѣти повече приходъ на държавата, отколкото приходътъ, съ който е обложена. Ето защо, тази система не струва нищо; тя не може да бжде десетъчна; тя трѣбва да бжде такава, каквато бѣше прѣди издаването на закона отъ 1894 год. Азъ моля, щото съвършено да се исхвърли този членъ, или най-малко поне да се не приема точно една сума, както е казано въ закона отъ 1894 год., която трѣбва непременно да се плати отъ ония общини, които иматъ гори. Защото, ако приемете пакъ една точна цифра, тая обща сума ще трѣбва да се расхвърля между общинитъ съразмѣрно съ тѣхнитъ гори; справедливостъ въ този случай нѣма да има и държавата нѣма да има приходъ, а нѣйдѣ и ще изгуби; а пакъ общинскитъ имоти държавата и частнитъ лица не могатъ да ги експлоатиратъ, и така тѣ ще останатъ безъ нищо. Азъ съмъ на това мнѣние, и ви моля да приемете, щото сумата да се не опрѣдѣли и да може министърътъ да измѣнява всѣка година тази сума съразмѣрно съ приходитъ, които даватъ горитъ. Това ще бжде най-хубаво и най-справедливо. Когато дойде да се говори за чл. 39-й, какъ да се расхвърля този данъкъ, запазвамъ си правото да говоря пакъ.

Министъръ Михаилъ Теневъ: Г-да народни прѣдставители! Злото, което се описа отъ г. Зографа и отъ г. Владкина, не е толкозъ голѣмо, защото всичката сума, която плащатъ горитъ, възлиза на 450.000 л., въ която сума влизатъ 280.000 л. емлякъ, събиранъ и прѣзъ 1894 год.; така щото, десетъкътъ отъ горитъ е 275.000 л. Въ България има около 23 милиона декара гори, отъ които 17.800.000 декара сж общински, а 4.800.000 декара сж частни; на декаръ се пада данъкъ около 12 стотинки срѣдно на година. Но има друго нѣщо, върху което тѣ иматъ основание да се оплакватъ. То е, че распрѣдѣлението на тази сума отъ 275.000 л. е станало много криво и много несправедливо въ 1894 год., когато данъкътъ се е обърналъ отъ десетъченъ въ поземеленъ; защото има общини, каквато е Бѣловската, Дубнишката, Габаревската, гдѣто е извършено много погрѣшно описването пространството на горитъ. Има общини, въ които пространството е прѣдставено много по-малко, отколкото е въ сжщностъ, а има общини, гдѣто пространството е прѣдставено 10—15 пѣти повече отъ дѣйствителното и отъ това излиза голѣма сумата, която нѣкои общини плащатъ. Именно, за да се избѣгне тази несправедливостъ, ние сме прѣдвидѣли да стане ново опрѣдѣление на този данъкъ, като се вземе общата сума и се расхвърли върху провѣреното пространство гори. (Иванчо Д. Зографъ: Това е злото, че общата

сума пакъ ще падне на тѣхъ!) Сумата нѣма да бѣде пакъ повече отъ 10—12 стотинки на декаръ. Тя нѣма да падне тежко, защото ще се расхвърли по-справедливо.

Тѣй щото, мислѣхъ, че оплакванията на г. Зографа и г. Владикина не сж до толковъ основателни.

**Никола Ценовъ:** Г-да народни прѣдставители! До издаването на Закона за поземелния налогъ, горитѣ, балталжцитѣ, шумацитѣ, търнацитѣ, мѣстата гдѣто расте трѣва и пр. не се облагахъ съ никакъвъ данъкъ; съ издаването на Закона за поземелния налогъ, земледѣлцитѣ или собственицитѣ на такива гори, както собственицитѣ на нивята, бѣхъ задължени всѣки да опише своята собственост и, по категории, бѣше распрѣдѣлено извѣстно даждие върху тѣзи мѣста, именно върху балталжцитѣ, шумацитѣ, търнацитѣ и пр. Съ приемането сега на законопроекта за данъка на земнитѣ произведения, чл. 49-й, Законътъ за поземелния налогъ се отмѣнява. Щомъ се отмѣнява Законътъ за поземелния налогъ, менѣ ми се струва, че ще бѣде несправедливо да приемемъ чл. 5-й, който туря единъ особенъ данъкъ на онѣзи землевладѣлци, на които възлагаме да плащатъ десетъкъ на своитѣ произведения.

Земледѣлецътъ, за да може да бѣде истински земледѣлецъ, трѣбва да има непрѣмънно добитѣкъ, трѣбва да има стока, съ която да поддържа и да подкрѣпва това земледѣлие, за да може да искара извѣстни произведения. Отъ една страна му туряме десетъкъ на произведенията, а отъ друга страна ограничаваме го да нѣма срѣдства да работи това земледѣлие. Това ще бѣде най-голямъ несправедливостъ. Затова, споредъ мене, чл. 5-й трѣбва всецѣло да бѣде заличенъ отъ законопроекта.

Г-нъ Зографъ прави едно прибавление, като заличава една часть отъ чл. 5-й и иска да каже, че трѣбвало да се взема по 10% отъ прихода, отъ материала за строение. Вие знаете, г-да народни прѣдставители, че въ Закона за горитѣ има специаленъ членъ, който прѣдвижда, че онѣзи притежатели, които продаватъ материалъ за строение, плащатъ извѣстенъ данъкъ. Сега, защо ние да налагаме особенъ данъкъ на ония мѣста, гдѣто земледѣлецътъ трѣбва да напасе овцетѣ или козитѣ си, или да накастри шума отъ гората за да ги нахрани? Менѣ ми се струва, че този чл. 5-й е съвършено несправедливъ. Единъ нѣтъ ние измѣняваме данъчната система и туряме по-голямъ данъкъ, десетъкъ, струва ми се, че ще бѣде голѣма несправедливостъ, ако вземаме и туряме данъкъ и на онѣзи мѣста, които не произвеждатъ нищо. Ние знаемъ, че земледѣлцитѣ не обработватъ всичкитѣ ниви, но Законътъ за поземелния налогъ ги облага всички; така сж обложени и горитѣ. Сега ние ще имъ вземаме само на произведенията. Като намирамъ, че тоя законопроектъ ще бѣде по-справедливъ, въ такъвъ случай да не туряме особенъ членъ въ тоя законъ; затуй, Народното Събрание да приеме, щото чл. 5-й да се заличи отъ тоя законопроектъ, т. е. да не се облагатъ съ никакви данъци горитѣ, балталжцитѣ, търнацитѣ и другитѣ пространства, гдѣто расте трѣва за пасене. Има единъ земледѣлецъ покрай нивитѣ си извѣстно пространство, гдѣто расте само сирадика: сега и за това мѣсто да плаща

данъкъ? Плаща за овцетѣ и козитѣ беглики — и за това ли да плаща? Това е вече вѣпяюща несправедливостъ! Затова, азъ прѣдлагамъ да се заличи чл. 5-й отъ законопроекта и моля Народното Събрание да приеме това мое прѣдложение. Ако ли пъкъ Народното Събрание приеме да се остави чл. 5-й, тогазъ да се заличи отъ бюджета онази сума, която се прѣдвижда отъ беглики на козитѣ и овцетѣ.

**Страти Димитровъ:** Г-да народни прѣдставители! Ораторитѣ, които говорихъ прѣди мене, обяснихъ много добръ чл. 5-й, но нека и азъ кажъ нѣколко думи по него. Чл. 5-й налага данъкъ върху горитѣ. Въ този членъ съвпадатъ и частнитѣ, и общинскитѣ гори, за които мнозина отъ г. г. ораторитѣ намѣкахъ, че служатъ за собствено употребление на самитѣ жители, т. е. плащатъ беглики за овцетѣ и козитѣ, които пасятъ въ тия гори, и сжщеврѣменно трѣбва да плащатъ и данъкъ за горитѣ. На едно нѣщо ще трѣбва да ви обърнѣ вниманието, което е много важно. Менѣ ми се струва, че вие отъ вчера насамъ твърдите, че ние трѣбва да отървемъ земледѣлческото население отъ паричния данъкъ: като му вземаме на земнитѣ произведения десетъкъ въ натура, за да го отървемъ отъ бирницитѣ, които му продаватъ котлитѣ и чергитѣ, сега дохождаме въ една противоположностъ: вземаме му отъ земнитѣ произведения десетъкъ въ натура, а пъкъ му налагаме общинскитѣ данъци за горитѣ да ги плаща той.

За расхвърлянето на тоя данъкъ между жителитѣ се говори въ чл. чл. 34 до 39-й. Тия членове сж отъ настоящия законопроектъ, а не сж отъ стария законъ, както казва г. Ценовъ, защото и въ настоящия законъ има членове, въ които се прѣдвиждатъ комисии, които ще расхвърлятъ данъка. Азъ не съмъ на това мнѣние, щото да се оставятъ съвършено безъ данъкъ частнитѣ гори, защото въ този членъ съвпадатъ и частнитѣ гори, и, слѣдователно частнитѣ гори трѣбва да плащатъ данъкъ, но общинскитѣ и селскитѣ не трѣбва да плащатъ. Прѣди, въ 1889, 1890, 1891 и 1892 год., по Закона за десетъка, горитѣ плащахъ десетъкъ на продадения материалъ, т. е. плащахъ 10% отъ стойността на продадения материалъ. Затова, азъ съмъ на мнѣние, щото, занапрѣдъ, понеже въвеждаме една десетъчна система, да вземаме и отъ самитѣ гори, както се е плащало по-рано, т. е. отъ продадения материалъ. Но тоя данъкъ да остане само върху частнитѣ гори, а общинскитѣ да се освободятъ съвършено отъ плащане на данъкъ, както е било по-рано. Тогава ще бждемъ справедливи. Вчера г. г. прѣдставителитѣ отъ болшинството казахъ, че трѣбва да ги отървемъ отъ паричния данъкъ. Да, да ги отървемъ, но сега му се налага и общински налогъ, който по-рано общинитѣ не сж плащали. И забѣлѣжете, че всичкитѣ общини сж задължени и тѣ иматъ по-голямъ недоборъ за горитѣ, отколкото селинитѣ за десетъка.

Затова, моля г. г. прѣдставителитѣ да приематъ така, щото частнитѣ гори да плащатъ 10% отъ годишния приходъ на продадения материалъ, искаранъ отъ тѣхъ, а общинскитѣ гори, които служатъ сжщеврѣменно и за пасище на селския добитѣкъ, за който тѣ плащатъ особенъ данъкъ, да се освободятъ отъ него.

**Димитър Маламенов:** Г-да народни прѣдставители! Вѣрвамъ, че нѣма никакво основание да се освобождаватъ отъ данѣкъ горитѣ, които съставляватъ частна собственостъ на отдѣлни личности; тѣй сѣщо нѣма никакво основание да се освобождаватъ и горитѣ, които съставляватъ частна собственостъ на общинитѣ, или на каквито и да е юридически личности. Заради това, менѣ ми се вижда съвършено неоснователно искането на нѣкои г. г. прѣдставители, за да се наложи данѣкъ върху частнитѣ гори, а общинскитѣ да се освободѣтъ отъ такѣвъ. Споредъ моето мнѣние, справедливостта изисква да се обложѣтъ съ данѣкъ, както частнитѣ, така и общинскитѣ гори; защото и едниѣ и другитѣ съставляватъ частна собственостъ.

Но явява се въпросъ: справедливо ли е облагането съ данѣкъ по начина, който е указанъ въ чл. 5-й отъ Закона за данѣка върху земнитѣ произведения? Тукъ е въпросътъ. Да се обложѣтъ съ данѣкъ, трѣбва да бждемъ всецѣло съгласни, но данѣкътъ трѣбва да бжде справедливъ, данѣкътъ трѣбва да отговаря на цѣлѣта, която се гони, а не да бжде несправедливъ и да бжде едно излишно брѣме за стопанитѣ на горитѣ. Както се вижда отъ цѣлия законопроектъ, който ние сега вотираме, началото, върху което той почива, е: да се взема извѣстна частъ за въ полза на правителството отъ тия блага, които населението добива отъ земята. Затова, който земледѣлецъ извади отъ нивата си, трѣбва да даде на правителството извѣстна частъ; затова, който градинарь извади отъ градината си извѣстно произведение, трѣбва да даде извѣстна частъ на правителството; притежателятъ на чаири, трѣбва да даде извѣстна частъ отъ произведението си на правителството. Значи, отъ това, което гражданитѣ на Българската държава печелѣтъ за себе си, трѣбва да отдѣлѣтъ извѣстна частъ за правителството. Сега, ако е тая цѣлѣта на законодателя, пита се: съ постановлението на чл. 5-й постигатъ ли се сѣщитѣ цѣли, които се гонѣтъ спрѣмо други лица, които добиватъ какви и да е облаги? Азъ казвамъ, че не. Защо? Защото, дотогава, докогато земледѣлецътъ, докогато градинарьтъ, докогато чаирджията, тѣй да се каже, дава на правителството отъ това, което той е взелъ, притежателятъ на горитѣ ги заставляваме да даватъ на правителството тогава, когато тѣ не сѣ взели и когато не се знае, дали ще вземѣтъ нѣщо отъ своя имотъ. Защото прѣдставѣте си, както каза г. министърътъ, че тѣ плащатъ по 12 ст. на декаръ — азъ приемамъ, че е вѣрно — по единъ човѣкъ въ разстояние на 100 години, като плати само по 10 ст., ще плати по 10 л. на декаръ, и тамамъ тогава, когато истекѣтъ 100 години и гората е станала за експлоатиране, пожаръ я изгорилъ и той нѣма да вземе нищо. Пита се: отъ какво ще вземе или на какви земни произведения ще плаща данѣкъ? Излиза, че той, безъ да вземе нѣщо, безъ да се ползува нѣщо, ще плаща на правителството, а това, споредъ мене, е много несправедливо. За да бждемъ по-справедливи, за да бждемъ послѣдователни, за да се придържаме точно къмъ началото, на което почива законътъ, който ние вотираме сега, азъ мислѣ въ настоящия случай, като приемамъ, че горитѣ трѣбва да се облагатъ съ данѣкъ, трѣбва да постановимъ

събирането на този данѣкъ да става по такѣвъ начинъ, щото той да се събира дѣйствително отъ приходитѣ, които стопанитѣ взематъ, а за да бжде данѣкътъ такѣвъ, не може да се постигне по другъ начинъ, освѣнъ като се постанови, щото при експлоатирането на горитѣ да се плаща десета частъ, споредъ оцѣнката на материала. И азъ мислѣ, че чл. 5-й не може да се отхвърли отъ законопроекта, но трѣбва да бжде измѣненъ така, че горитѣ да плащатъ на десетъ едно, споредъ оцѣнката на материала отъ специална комисия, и то при експлоатирането.

**Иванъ Ст. Кирковъ:** Ами това го има въ Закона за горитѣ! (Глъчка.)

**Прѣдсѣдателствующий Д-ръ Сава Иванчовъ:** Моля ви се, г-да, тишина!

Има думата г. Ангеловъ.

**Алекси п. Ангеловъ:** Г-да прѣдставители! Много правилно обясни въпроса за данѣка върху горитѣ г. Никола Ценовъ. Той каза, че прѣди създаването на Закона за поземелния данѣкъ отъ 1894 год. горитѣ не плащахъ, освѣнъ единъ емлякъ; десетъчентъ данѣкъ тѣ не плащахъ. Слѣдъ създаването на този законъ въ 1894 год. се наложи и върху горитѣ данѣка десетъчентъ. По-рано се плащаше само емлякъ по едно оцѣнение на горитѣ и емлякътъ бѣше, както е извѣстно, 4<sup>00</sup>/<sub>100</sub> отъ стойността на имотитѣ. Този данѣкъ се плащаше само за право притежание отъ стопанитѣ на имотитѣ, а не отъ юридическитѣ личности, т. е. отъ моралнитѣ личности — общинитѣ и др. Плащахъ само собственицитѣ за своитѣ гори, за своитѣ шумаци, търнаци и пр., по общинитѣ не плащахъ нищо. Общинскитѣ имоти, балталжци и търнаци, които служѣтъ за пасище на селския добитѣкъ и отъ които не се получава никакѣвъ доходъ, не плащахъ; тѣ се обложихъ съ данѣкъ въ 1894 год. Сега, понеже настоящиятъ законъ създава една съвсѣмъ нова данѣчна система — възвръща се старото положение, което бѣше прѣзъ годинитѣ, когато се вземаше номоне — то ще бжде несправедливо, ако оставимъ и занапрѣдъ, щото горитѣ и другитѣ имоти, за които говори чл. 5-й, да плащатъ особенъ данѣкъ като десетъчентъ. Моето мнѣние по този въпросъ е, че само собственицитѣ гори на частнитѣ лица да бждѣтъ облагани съ данѣкъ емлякъ, споредъ старото положение, като се има прѣдъ видъ тѣхното оцѣнение по емлячнитѣ книги, които сѣществуватъ и днесъ по всичкитѣ общини; на частнитѣ гори да се опрѣдѣля данѣкътъ споредъ тѣхната стойностъ по 4<sup>00</sup>/<sub>100</sub>, както бѣше старото положение, а за всичкитѣ други балталжци, шумаци, търнаци и пр., които служѣтъ само за общо ползуване на населението, за пасища на добитѣка му, или же балталжци, за да набере единъ сиромахъ човѣкъ нѣколко храсталаци, за да огрѣе дѣцата си, да се не плаща.

Това сѣщото е и за смрадликата. Смрадликата се облага съ особенъ данѣкъ, по специаленъ законъ. Но, когато тя расте, тя не донася никакѣвъ доходъ, нито нѣкъ може да се ползуватъ отъ нея; затова, несправедливо е да се облага тя съ единъ особенъ десетъчентъ данѣкъ, когато тя плаща специаленъ данѣкъ когато се жѣне, суши и върше за извѣстно употребление.



Та моето мнѣние въ случая е, щото чл. 5-й да се остави съ такава редакция: „Горитѣ на частнитѣ притежатели се облагатъ съ емляченъ данѣкъ по 4<sup>00</sup>/<sub>100</sub> отъ стойността имъ,“ а всичко друго отъ тоя членъ да се исхвърли.

**Иванъ Я. Поповъ:** Г-да народни прѣдставители! По настоящия чл. 5-й отъ Закона за земнитѣ произведения доста много говорихъ и това почти, което имаше да се каже, се исчерпа; но азъ съмъ длъженъ да кажъ това, което мисля, че трѣбва да се каже. Прѣди всичко, нека не се забравя, че този чл. 5-й говори за горитѣ, балталжцитѣ, мѣстата, гдѣто расте трѣбва за пасене и косене. Ми се струва, г-да прѣдставители, че това постановление на чл. 5-й е съвършено излишно, защото не трѣбва да се забравя, че имаме специаленъ Законъ за горитѣ. Този стопанинъ, който има 5 или 15 декара гора, когато рѣче да се ползува отъ тѣзи 15 декара, той ще се ръководи, прѣди всичко, по единъ специаленъ законъ, който се казва „Законъ за горитѣ.“ Тамъ се прѣдвижда да се плащатъ извѣстни такси. Слѣдователно, и туй е вече единъ данѣкъ. Азъ не виждамъ, защо още единъ пътъ ще излизаме съ този законъ да облагаме данѣкоплатцитѣ. Прѣди да споменъ за другитѣ работи, ще кажъ, че по-надолу се казва, че тѣ се облагатъ съгласно Закона за поземелния данѣкъ отъ 1894 год. А извѣстно е, че отъ 1894 год. насамъ поземелниятъ данѣкъ съществува, нѣмаше законъ за десетѣка. Споредъ Закона за десетѣка, ако имаме това участие, произведенията да бждатъ въ изобилие, менъ ми се струва, че този чл. 5-й самъ по себе си трѣбва да умре, той не трѣбва да съществува, трѣбва да се унищожи. Балталжцитѣ, шумацитѣ и търнацитѣ тѣй сжщо трѣбва да се исхвърлятъ. Напр. шумацитѣ; отъ тѣхъ каква полза ще се извлѣче? Ще пасятъ овцетѣ по тѣхъ. За овцетѣ се плаща бегликъ. Търнацитѣ, така сжщо. Ние имаме мѣста съ търнаци, гдѣто гнижатъ съ цѣли години, безъ да надникне нѣкой въ тѣхъ и види, какво става тамъ, а само мишкитѣ и зайцитѣ живѣятъ тамъ. Тукъ се казва: „гдѣто расте трѣва за пасене.“ Това е много неопрѣдѣлено. Може да се разбиратъ пространства, еждѣто има израснали дървета на гжсто и има между коренитѣ имъ трѣва за пасене на добитѣка. Азъ не знамъ какъ трѣбва да се разбира: дали се разбира тукъ за ония голи мѣста, въ срѣдъ горитѣ, гдѣто нѣма дървета, а има само зеленище, гдѣто пасе добитѣкътъ, или трѣбва да се разбира въобще трѣвата между самитѣ дървета или между търнацитѣ. И тукъ, ми се струва, много неоснователно е да се поддържа това. Нека не се забравя още, че повечето отъ нашитѣ селяни се ползватъ отъ мѣста такива, гористи. Днесъ-заднесъ има и такива гористи мѣста на разни села и лица, които имъ сж обсебени, вземени сж за охранителни мѣста. Тѣй щото, едва ли остава педа земя свободна, гдѣто добитѣкътъ да пасе. Оплаквания има цѣлъ купъ. Ако рѣчемъ да се справимъ въ Министерството на Търговията и Земледѣлието, ние ще намѣримъ съ кошове заявления, че нѣмалъ еждѣ да си пасятъ добитѣка, че мѣстата имъ били вземени като охранителни и пр. Тукъ, ми се струва, въ това направление,

което поддържамъ азъ за прѣмахването на чл. 5-й, говорихъ още обясненията, които г. Министерътъ на Финанситѣ даде. Той каза, че десетѣкътъ на горитѣ възлиза на 275.000 л. Така щото, размѣтнати на декаръ се пада по 10 ст. Между това г. министърътъ още каза, че всичкитѣ гори въ България не могли точно да бждатъ измѣрени, имало несправедливости: вмѣсто за 10 декара нѣкои плащали за 20 декара, а други пъкъ наопаки, вмѣсто за 200, плащатъ за 20 декари и т. н.

Та, ми се струва, добръ ще бжде, ако сега-засега се исхвърли чл. 5-й, и да се запазятъ до единъ срокъ спрѣмо тия мѣста и послѣ вече да се обложатъ пакъ съ поземеленъ налогъ, както е било и досега. Сжщеврѣменно може да се изучатъ по-подробно въ цѣла България мѣстата, обраснали съ гора, било частни или общински, точно да се изучатъ и да се види: кой стопанинъ колко декара има и тогава ще бжде справедливо, съ единъ законъ, какъвто е настоящиятъ членъ, да имъ распрѣдѣлимъ единъ данѣкъ. Тѣй щото, исцѣло азъ съмъ противъ чл. 5-й по тия съображения, които наведохъ. Ще искамъ да се съгласи и г. Министерътъ на Финанситѣ, да се исхвърли чл. 5-й. 275.000 л. ще се взематъ отъ всичкитѣ гори въ България.

**Иванъ Ст. Кирковъ:** Г-да народни прѣдставители! Това, което щѣхъ да кажъ азъ, казахъ го г. г. прѣдговорившитѣ; така щото, за мене остава малко да говорѣ. Ако исхвърлимъ чл. 5-й отъ настоящия законопроектъ, ще направимъ едно благотѣяние на земледѣлцитѣ; защото, за горитѣ особено, на всѣкъждѣ сж писали кански хората. Иматъ хората частни гори, които сж опрѣдѣлени за охранителни, не имъ даватъ да се ползватъ отъ тѣхъ, и пакъ имъ плащатъ данѣка. Споредъ този законопроектъ, трѣбва данѣкоплатецътъ да плаща 10 ст. на декаръ отъ единъ шумаъ или една търница, еждѣто само зайцитѣ минаватъ, а какво ще извади отъ тѣхъ? Азъ моля, почитаемото Народно Събрание да исхвърли чл. 5-й отъ настоящия законопроектъ. Ще направи благотѣяние.

Понеже доста се говори по тоя въпросъ, прѣдлагамъ да се прѣкратятъ дебатитѣ.

**Вълко Нейчовъ:** Азъ съмъ чедо на гората, та бихъ молилъ снисхождението на Народното Събрание да си кажъ думата по този въпросъ.

**Прѣдседателствуващия Д-ръ Сава Иванчовъ:** Има прѣдложение за прѣкрашение на дебатитѣ. Понеже сж говорили нужното число прѣдставители, ще дамъ на гласуване това прѣдложение. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да се прѣкратятъ дебатитѣ, да си вдигнатъ ржката. (Болиниство.) Прѣкратаватъ се дебатитѣ.

Ще пристъпимъ къмъ гласуване на чл. 5-й отъ законопроекта за данѣка на земнитѣ произведения. По този членъ, освѣнъ приетата отъ комисията редакция, отъ г. г. ораторитѣ се правятъ други двѣ прѣдложения.

Г-нъ докладчикътъ има думата.

**Докладчикъ Тодоръ Георгиевъ:** Г-да народни прѣдставители! Като изслушахъ изказанитѣ мнѣния отъ г. г. говорившитѣ народни прѣдставители, заявявамъ, че оттеглямъ

чл. 5-й отъ законопроекта, като си запазва правото правилството да взема емлякъ отъ тѣзи гори. (Ржкоплѣскане.)

Прѣдсѣдателствующий Д-ръ Сава Иванчовъ: Прѣдложението на комисията е: чл. 5-й отъ законопроекта за данъка на земнитѣ произведения да бѣде заличенъ, като остава за горитѣ да се взема само емлякъ. (Гласове: Той оттегли члена. Трѣбва да се внесе законъ за емляка!) Ще се взема само емлякъ. (Гласове. Нѣма законъ!)

Докладчикъ Тодоръ Георгиевъ: Оттеглихъ члена отъ законопроекта, г-да прѣдставители!

Прѣдсѣдателствующий Д-ръ Сава Иванчовъ: Освѣнъ това, има цѣлъ редъ други прѣдложения, които падатъ съ унищожението на чл. 5-й, тъй като всички се свеждатъ къмъ едно — къмъ унищожението на чл. 5-й. Затуй, ще туря на гласуване най-напрѣдъ прѣдложението на докладчика на комисията, за заличаването на чл. 5-й отъ законопроекта за данъка на земнитѣ произведения за 1900 и 1901 г. Моля ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ това прѣдложение, да се заличи чл. 5-й отъ този законопроектъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Заличава се.

Никола Ценовъ: То бѣше мое прѣдложение.

Прѣдсѣдателствующий Д-ръ Сава Иванчовъ: Да се запише въ протокола, че е било Ваше прѣдложение.

Докладчикъ Тодоръ Георгиевъ: Чл. 6-й става чл. 5. (Чете.)

„Чл. 5. Освобождаватъ се отъ облагане:

- а) държавнитѣ имоти;
- б) имотитѣ на народнитѣ училища, болницитѣ, сиротопиталищата и старопиталищата;
- в) общественитѣ градини, паркове и разсадници;
- г) общинскитѣ мери;
- д) имотитѣ на Рилския манастиръ, находящи се въ манастирската му община;
- е) градинитѣ съ плодни дървета въ дворове не по-големъ отъ единъ декаръ;
- ж) единичнитѣ плодни дървета изъ лозята, нивитѣ и полетата;
- з) градинитѣ съ зеленчукъ въ планинскитѣ мѣста по-малки отъ половинъ декаръ;
- и) нивитѣ, засѣти съ тютюнъ;
- к) всички земи, които се освобождаватъ отъ специални закони.“

Василъ Кънчовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ искамъ да обърнѣ вниманието ви върху нѣкои точки или поправки, които би било желателно да се направятъ въ чл. 6-й, който става чл. 5. Въ тоя членъ, алинея е, е казано: „градинитѣ съ плодни дървета въ дворове не по-големъ отъ единъ декаръ“ — се освобождаватъ отъ облагане. Азъ мисля, че ще направимъ много добръ, ако извадимъ само тѣзи двѣ слова „въ дворове“ и да остане алинеята е така: „градинитѣ съ плодни дървета не по-големъ отъ единъ декаръ.“ Вие знаете какви усилия се полагатъ отъ правителството за да разшири, да повдигне плодовѣдството у насъ. Значи, ние трѣбва да направимъ всичко възможно, за да помогнемъ на това полезно и потребно

занятие за населението. И затова да се приеме, щото, който е щастливъ да има дома си единъ декаръ мѣсто, да може да го насади съ плодови дървета и да не плаща, но ако има такава градина вънъ, край-селото, да плаща данъкъ. Желателно е всѣки, който може да насади една градина въ двора си отъ единъ декаръ съ плодови дървета, да не плаща никакъвъ данъкъ. А това много лесно ще се направи, ако се съгласите да се исхвърлятъ думитѣ „въ дворове.“

Въ алинея 3 е казано, че „градинитѣ съ зеленчукъ въ планинскитѣ мѣста по-малки отъ половинъ декаръ“, се освобождаватъ. Менѣ ми се чини, че градини по-малки отъ половинъ декаръ трѣбва да се освободятъ отъ данъкъ на всѣкъдѣ, а не само тия, които сж въ планинскитѣ мѣста. Вамъ е извѣстно колко е потребно на една селска къща да има градина съ зеленчукъ, за която да не плаща нищо, защото зеленчукътъ е най-потребното нѣщо въ къщи. Лукътъ, мирудията сж насѣщия залъкъ на нашия селянинъ и гражданинъ. Затова, азъ прѣдлагамъ тая алинея да остане така: „градинитѣ съ зеленчукъ по-малки отъ половинъ декаръ.“

Третото прѣдложение, по важно отъ тия двѣ, се касае до новопосаденитѣ лозя съ американски прѣчки. Вамъ е извѣстно, какви голѣми усилия употребяватъ правителствата въ Европа за да възобновятъ съсинанитѣ отъ филоексерата лозя. Вамъ е извѣстно, че френското правителство е създавало всевъзможни лготи да помогне на лозаритѣ, които сж се завзели да подновятъ лозята си. Това е направило и маджарското правителство. Тѣ освободихъ лозята за 10 години отъ всѣкакво даждие, а освѣнъ това създадохъ специални банки за помощъ на тия хора. Това е направило и сръбското правителство. Въобще това правятъ навсѣкъдѣ. Вамъ е извѣстно, колко трудъ трѣбва да се употреби за посаждането на едно лозе съ американски прѣчки. Тая нова работа при саденето на американскитѣ прѣчки не е лесна работа. Въ Врачанската околия се унищожихъ отъ филоексерата около 16.000 декара лозя и вслѣствие на това правителството губи данъкътъ, който вземаше за тия лозя. Ако правителството помогне за възобновлението на тия лозя, като ги освободи поне за 10 години отъ поземеленъ налогъ, то ще има много повече приходъ, отколкото сега. Затова, прѣдлагамъ да се притури още една алинея къмъ тоя членъ, въ която да се казва: „ж) новопосаденитѣ лозя съ американски прѣчки за единъ периодъ отъ 10 години отъ насаждането имъ.“ Сегашната алинея к да стане алинея л.

Искамъ да се направи това, което сж направили всички културни държави. Съ това ние ще направимъ едно голѣмо благодѣяние на населението и на държавата, защото държава, която се грижи само за днесъ, но не и за въ бѣдѣ, е шантава държава. Върху тия искания, мисля, че не би трѣбовало да има никакво разногласие между насъ и ще направимъ добръ, ако ги приемемъ всички едногласно.

Цвѣтко В. Таслаковъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ поддържамъ искането на г. Кънчова за тия измѣнения, които той иска. Съображенията ми сж сжщитѣ, които сѣхъ и неговитѣ, но азъ имамъ да добавя и други нѣкои. Тукъ



е казано, кои имоти се освобождаватъ отъ данѣкъ на земнитѣ произведения, между които фигуриратъ държавнитѣ имоти, имотитѣ на училищата и други благотворителни заведения. Въ буква б е казано: „имотитѣ на народнитѣ училища, болницитѣ, сиротопиталищата и старопиталищата“. Азъ мисля, че тукъ би трѣбвало да се прибавятъ и църковнитѣ имоти и имотитѣ на всички благотворителни заведения, защото твърдѣ е възможно нѣкои заведения, които сж учредени съ благотворителни цѣли, да не попадатъ подъ тая буква, понеже може да се не наричатъ „сиротопиталище“ или „старопиталище“, а нѣкъ да бждѣтъ благотворителни и да иматъ за цѣль не да печелѣтъ, а да помагатъ на населението. Като се освобождаватъ имотитѣ на училищата, не виждамъ защо да се не освобождаватъ и имотитѣ на църквитѣ. Така щото, азъ бихъ молилъ къмъ буква б да се прибавятъ и думитѣ: „църковнитѣ имоти и имотитѣ на всички други благотворителни заведения.“

Послѣ, подъ буква д е казано: „имотитѣ на Рилския манастиръ, находящи се въ манастирската му община“. Азъ не виждамъ какви мотиви могатъ да ни накаратъ да освободимъ имотитѣ на единъ манастиръ, който се слави по своитѣ имоти и богатства. Тѣзи имоти сж много доходни и даже се експлоатиратъ отъ прѣдприемачи, а нѣкъ ние искаме да ги освободимъ отъ данѣкъ! Азъ просто не мож да разберъ какви мотиви могатъ да ни накаратъ да направимъ това. Когато искаме да бждѣтъ освободени отъ данѣкъ лозята, които сж посадени съ американски лози, ще бжде тежко, че въ държавната хазна не ще да постѣпни оня данѣкъ, който би постѣпилъ и който е потрѣбенъ. За да не бжде тежко и за да не може да се постигне това, би трѣбвало да отхвърлимъ буква д и да не освобождаваме отъ данѣкъ имотитѣ на Рилския манастиръ; защото манастиритѣ днесъ у насъ не изпълняватъ никаква полезна функция къмъ обществото, а всѣки институтъ, всѣко учреждение, което не принася полза на обществото, е учреждение непотрѣбно и не би трѣбвало да го фаворизираме. Ето защо, азъ възставамъ противъ освобождението отъ данѣкъ имотитѣ на Рилския манастиръ. Не мож да разберъ още едно нѣщо. Ако имотитѣ на Рилския манастиръ се освобождаватъ отъ плащане на данѣкъ, то защо не се освобождаватъ и имотитѣ на Троянския манастиръ. Между тѣхъ нѣма разлика: и двата се титулуватъ ставропигиални манастири, управляватъ се по сѣщия начинъ; разлика по-между имъ нѣма, и на двата приходитѣ се искрадатъ по единъ и сѣщъ начинъ и затова не мож да разберъ защо се фаворизира само Рилскиятъ, а не и Троянскиятъ. (Смѣхъ.) Азъ положително възставамъ противъ тая мѣрка да се освобождаватъ манастирскитѣ имоти отъ данѣкъ, защото съ това не се прави нѣкаква добра работа, а само се дава възможность на тѣзи, които искрадатъ приходитѣ на тоя манастиръ, да крадатъ повече.

Моля г. г. прѣдставителитѣ да приемѣтъ измѣненията, които прѣдлага г. Кънчовъ, и тѣзи, които азъ прѣдлагамъ. Да повторѣ пакъ, за да може да се запише това, което прѣдлагамъ.

Прѣдсѣдателствующий Д-ръ Сава Иванчовъ: Прѣдставѣте прѣдложението си писмено, защото не мож да го помнѣ всичкото.

Цвѣтко В. Таслаковъ: Добрѣ, ще го прѣдставѣ. Моля, прочее, г. г. народнитѣ прѣдставители да се съгласѣтъ съ мене и да приемѣтъ прѣдложението ми.

Константинъ Панайотовъ: Г-да народни прѣдставители! Въ чл. 6-й отъ закона, който става чл. 5, се изброяватъ, като изключение, ония недвижими имоти, които не подлежатъ на това даждие. Въ прѣдидущия членъ се говорѣше за правило, кои имоти се облагатъ съ даждие, а въ този членъ се говори, кои имоти се изключаватъ отъ това даждие. Г-нъ Кънчовъ сѣкашъ че ми взе думата отъ устата, когато направи прѣдложение да се изключѣтъ отъ всѣкакво даждие новопосаденитѣ лозя съ американски лози въ продължение на 10 години. Азъ искахъ да направѣ това прѣдложение, което направи г. Кънчовъ, и сега поддържамъ прѣдложението му, а именно да се постави въ настоящия членъ, като особена послѣдна алинея, щото да се освобождаватъ отъ облагане съ всѣкакъвъ данѣкъ новопосаденитѣ лозя съ американски лози въ продължение на 10 години. Мотивитѣ, които диктуватъ да направимъ това нѣщо, сж слѣдующитѣ. У насъ филосерата е унищожила достатъчно количество лозя. За посадѣне на тия лозя съ американски прѣчки прави жертви и правителството, и обществото. Но едно отъ най-голѣмитѣ насърчения за възобновлението на лозята, чрѣзъ посадѣне съ американски лози, по моето мнѣние, е освобождението имъ отъ всѣкакво даждие. (Александръ Арсениевъ. Тѣ се освобождаватъ за три години.) Азъ прѣдлагамъ за 10 години. Менѣ ми се струва, че въ полза на държавата е, ако тя, въ продължение на 10 години, не се ползува отъ никакво даждие отъ тѣзи новопосадени лозя, зарадъ да може впоследствие да се ползува отъ тѣхъ съ десетки години. Такива отстѣпки се правѣтъ навредѣ, и такива отстѣпки, въ свѣръзка съ разсадницитѣ за американски лози, би дали възможность на тия хора, които лозя сж опростѣни отъ филосерата, да ги възобновѣтъ, за да получатъ доходъ и тѣ, и държавата, и обществото. Нека не забравяме, че гроздето или, по-добрѣ, виното, което се добива отъ тѣзи лозя, се облага и съ други данѣци; така щото, тѣ ще бждѣтъ освободени само отъ поземелния налогъ, и ако този поземеленъ налогъ даде едно поощрение на хората да възобновѣтъ лозята си, това ще бжде много хубаво и за тѣхъ, и за обществото, и за държавата. Ето защо, азъ поддържамъ прѣдложението на г. Кънчова и моля г. г. народнитѣ прѣдставители да се съгласѣтъ, щото тия лозя, които сж новопосадени съ американски лози, да бждѣтъ освободени въ продължение на 10 години отъ даждие. Каза ми се отъ г. Арсениева, че тия лозя се освобождаватъ отъ даждие въ продължение на 3 години. Но това не е достатъчно, защото въ продължение на 3 години тѣ асѣ никакъвъ доходъ не даватъ; слѣдователно, ще бжде въпиюща несправедливость, ако ги обложимъ съ данѣкъ, когато не даватъ доходъ. Така щото, освобождението имъ отъ данѣкъ, въ продължение на 3 години, не е поощрение, а ще бжде поощрение, ако се освободѣтъ

за 10 години, зарадъ да не плащатъ данъкъ, когато не даватъ доходъ. Това е поощрение. Ето защо, азъ моля да се приеме това, което прѣдлага г. Кънчовъ.

**Прѣдсѣдателствующий Д-ръ Сава Иванчовъ:** Г-нъ Владикипъ има думата. (Гласове: Нѣма го!)

Г-нъ Константиновъ има думата.

**Никола Константиновъ:** Г-да народни прѣдставители!

Нѣма да говорѣмъ много, нѣма да повтарямъ, нито ще се съглася съ принципа на закона; но веднажъ приетъ законътъ, азъ мисля, че добръ би било да се поправятъ постановленията, подробноститъ на този законъ, за да се не достигне до нѣкои нежелателни резултати и до недоразумѣния съ фискалнитъ власти, които ще прилагатъ закона. Напълно съмъ съгласенъ съ възгледитъ на г. Кънчова и поддържамъ неговото прѣдложение, само бихъ желалъ и бихъ молилъ васъ да се съгласите, щото да се разшири това негово прѣдложение въ смисълъ ето каква. По буква е ще се махнатъ двѣтъ думи „въ дворове“ и ще се свърши въпросътъ.

Но въ буква з азъ бихъ молилъ да приемете слѣдующата редакция: „обработванитъ за нуждитъ на едно сѣмейство градини съ зеленчукъ, бахчи и бостани по-малки отъ единъ декаръ, както и не по-голѣмитъ отъ единъ декаръ посѣти съ ленъ или конопъ“. Казвамъ това, защото знаете, г-да прѣдставители, че всѣко едно сѣмейство обработва една малка частъ съ ленъ или конопъ, които сж необходими за да си приготвятъ хората дрехи. Това е такава нищожна работа, за която ще трѣбва да се съставляватъ комисии, оцѣнки да се правятъ и пр., така че, доходътъ ще бѣде по-малкъ отъ расхода — доходътъ за държавата, казвамъ — а между тѣмъ помощта на земледѣлцитъ въ това отношение, безспорно, е по-голѣма не само отъ данъка, не само въ смисълъ, че ще бѣдѣтъ освободени отъ данъкъ, но ще бѣдѣтъ освободени отъ тази дълга и широка процедура, която прѣдвижда законътъ, за да се облагатъ съ данъкъ десетъкъ. Затова, азъ съмъ на мнѣние, че никой отъ васъ не ще бѣде противъ такава редакция, т. е. да се разшири буква з въ тази смисълъ, че до половина декаръ бахча, бостанъ или градина съ зеленчукъ, или до единъ декаръ градина посѣта съ ленъ или грѣсти, които се обработватъ за едно сѣмейство, да се освобождаватъ отъ данъкъ.

По отношение на лозята, прѣдложението на г. Кънчова ще моля да се разшири по отношение на всички лози въ страната, и ето по какви съображения. Ще моля само да ме не прѣдизвиквате да давамъ по-подробни обяснения, защото не би било желателно. У насъ съществува законъ, който наложително заставлява всѣкого да обложи производението на лозята си съ данъци, каквито сега не съществуватъ или каквито се прѣдвидѣтъ, и трѣбва да се обложатъ на основание на другъ законъ. Ако досега не сж обложени, то ще се обложатъ, ако не въ тази сесия, то въ друга. И прѣдъ видъ на това, че тамъ се намираме въ невъзможностъ да направимъ това облекчение на лозята; прѣдъ видъ на това, че намъ се налага обязательно да обложимъ съ данъкъ производенията отъ земята, то моля тукъ да имаме възможността да освободимъ производенията на

лозята отъ данъкъ. Нека приемемъ и това прѣдложение на г. Кънчова въ смисълъ разширителна по отношение за всички лози въ държавата, като прибавимъ подъ буква л на чл. 5-й, че се освобождаватъ и лозята, били тѣ съ американски прѣчки, било сегашни, било които сж пострадали отъ филоксера или пероноспора, или пъкъ тия, които има да пострадатъ. Прѣдъ видъ на това, азъ мисля, че нѣма да поискате повече обяснения, като вѣрвамъ, че всички признавате какво е положението по отношение облагането съ данъкъ производенията на лозята. Прѣдъ видъ на това, че тамъ нѣмаме възможностъ да освободимъ лозята отъ този данъкъ, а тукъ все имаме тази възможностъ, то нека направимъ това нѣщо и ще моля народното прѣдставителство да се съгласи, а сжщо и г. прѣдсѣдателя да го положи на гласуване.

**Димитъръ Маламеновъ:** Г-да народни прѣдставители!

Азъ намирамъ, че исключенията въ чл. 6-й, като такива, които трѣбва да се освободѣтъ отъ заплащане на данъкъ, сж справедливи, само съ нѣкои мнѣнски исключения, напр. по буква б, гдѣто се казва, че се освобождаватъ отъ данъкъ имотитъ на народнитъ училища, болницитъ и т. н. Азъ бихъ желалъ да се обясни по-подробно, какво трѣбва да разбираме ние подъ думата „народни училища“, кои именно народни училища би трѣбвало да разбираме тукъ? Защото, ако се водимъ по духа на нашитъ закони, ние нѣмаме други училища, освѣтъ българскитъ. Нашата Конституция не признава никакво друго народно образование, освѣтъ образованието въ българскитъ училища. Знаемъ, че имаме и други училища въ България, отъ които нѣкои иматъ специално назначение да поддържатъ елементи, които единъ день ще чукатъ солъ на нашитъ глави. Сега, дали постановлението на тази буква може да се отнася до имотитъ на тия народни училища, азъ не знамъ, но въ всѣки случай азъ съмъ на мнѣние да се попълни, да се по-обстоятелно обяснятъ постановленията на буква б на чл. 6-й, като се прибави: имотитъ на българскитъ народни училища, болницитъ и т. н., за да се разбира, че имотитъ на народнитъ училища отъ друга народностъ не се освобождаватъ, или ако се намѣри за излишно да се прибави, то поне това да служи като едно истинско разяснение за сжщинската смисълъ на буква б отъ чл. 6-й.

Сега, азъ съмъ напълно съгласенъ съ г. Таслакова, че нѣма никакви основателни причини, щото имотитъ на Рилския манастиръ да бѣдѣтъ освобождавани отъ какви да е даждия или противното: ако признаемъ, че трѣбва да ги освободимъ отъ данъкъ, тогазъ нѣмаме никакво основание да изключаваме отъ тази привилегия всички други манастири и да облагаме тѣхнитъ имоти съ даждия. Отъ двѣтъ едно: или Рилскиятъ манастиръ трѣбва да плаща, или всички манастири трѣбва да не плащатъ. Но азъ намирамъ, че е справедливо, щото имотитъ на всички други манастири както и тия на Рилския манастиръ, да се обложатъ съ данъкъ. Едно нѣщо много несправедливо намирамъ азъ въ искането на г. Таслакова. Той, като не признава правото да се ползватъ манастиритъ съ освобождаването имъ отъ данъкъ, казва, че и църковнитъ имоти трѣбва да се освобождаватъ. Азъ мисля, че е едно и сжщо нѣщо. (Вѣтъко

В. Таслаковъ: Не е все едно! Ако приемемъ, че църковнитѣ имоти трѣбва да се освобождаватъ отъ данѣкъ, трѣбва и мѣнастиритѣ да освободимъ, или ако признаемъ, че мѣнастирскитѣ имоти трѣбва да освободимъ отъ данѣкъ, трѣбва да освободимъ и църковнитѣ. Така щото, неговото искане — да се освободѣтъ църковнитѣ имоти отъ данѣкъ, е тоже неоснователно.

Сега, искамъ да отговорѣмъ на г. Константинова, който казва, че въ пунктъ 3 между другото да се каже: „по единъ дюлюмъ посѣтъ съ грѣсти“, понеже се разработвалъ за фамилиарни потрѣби, за домашни пужди и т. н. Азъ мислѣмъ, че този възгледъ е несправедливъ, защото ако вземемъ по-основателно да разискваме въпроса, ще видимъ, че всичкитѣ произведения, отъ които се взима данѣкъ, все сж за нужди домашни, и, слѣдователно, нѣмаме по-голѣмо основание да освобождаваме отъ данѣкъ единъ дюлюмъ грѣсти прѣдъ единъ дюлюмъ жито.

Прочее, азъ съмъ съгласенъ да се приеме чл. 6-й тѣй, както е, съ добавка въ пунктъ б: „имотитѣ на бѣлгарскитѣ училища“, и съ изхвърлянето на пункта, касающъ се до Рилския мѣнастиръ, а всичко друго да остане.

Деню Маневъ: Въ чл. 5-й, буква д, е казано, че имотитѣ на Рилския мѣнастиръ се освобождаватъ. Г. г. прѣдговорившитѣ казахъ, че непрѣмѣнно трѣбвало да се не освобождаватъ тия имоти. Азъ може да се съгласѣмъ съ тѣхъ, но завѣтътъ отъ Царь-Шипманово врѣме е, че се освобождаватъ отъ данѣкъ всички имоти на Рилския мѣнастиръ. Кой другъ мѣнастиръ имаме такъвъ? Па и отъ всички мѣнастири не се взима десетѣкъ. Защо да идемъ да развалиме едно старо нѣщо, което мѣнастиритѣ сж придобили отъ бѣлгарскитѣ царе и което всички султани сж признавали? Тѣй щото, не можъ да се съгласѣмъ съ искането на г. Таслакова, че трѣбва да се взима десетѣкъ и отъ имотитѣ на Рилския мѣнастиръ. Ние даже трѣбва да разширимъ това право на мѣнастира.

Колкото за искането да не се взима данѣкъ и на единъ декаръ градина, насадена съ плодни дървета, които сж вънъ на отворени мѣста, не можъ да се съгласѣмъ, защото въ крайбалканскитѣ мѣста, нарѣдко ще намѣрите градини по-голѣми отъ единъ декаръ. Тамъ ще намѣрите градини отъ  $1\frac{1}{2}$  декаръ,  $\frac{3}{4}$  до  $1\frac{1}{2}$  декаръ и затова, ако ги освободимъ, не ще вземемъ нищо. (Василъ Кънчовъ: До единъ декаръ които сж, тѣ да се освобождаватъ!) Ако освободимъ всички градини, които иматъ само единъ декаръ, струва ми се, че нѣма какво да вземемъ. Когато ние на единъ декаръ нива, която дава срѣдно число 6 кила жито или 60 л., взимаме десетѣкъ, то защо да не вземемъ десетѣкъ на една градина отъ единъ декаръ, която дава 200 л. приходъ? (Василъ Кънчовъ: За насърчение на овощарството!) Кое не трѣбва да се насърчава? Ами ние трѣбва да насърчаваме и земледѣлието. (Василъ Кънчовъ: Защо тогава правимъ разни отстъпки и на захарната фабрика?)

Има, дѣйствително, прѣдвидено въ буква ж и за плоднитѣ дървета, които се намиратъ по градинитѣ и лозята, че не се взима данѣкъ, и даже когато въ единъ декаръ

лозе има 100 дръвчета; отъ тѣхъ, макаръ и да даватъ приходъ, не се взима нищо. (Василъ Кънчовъ: Ама тѣ разсипватъ лозята!) Именно затуй държж и моля да се приеме чл. 5-й, тѣй както е.

Христо Ив. Поповъ: Г-да народни прѣдставители! Г-да ораторитѣ искатъ нѣща, които винаги не може да се изпълнѣтъ. Така напр., едни отъ ораторитѣ говорѣтъ, че поземелниятъ налогъ трѣбвало съ 80% да се намали, защото, когато е въведенъ той налогъ въ 1893 год., Министерътъ на Финанситѣ, Салабашевъ, е искалъ... (Не се чуе.) А вашиятъ уважаемъ другаръ г. Д-ръ Геннадиевъ казва, че докато на нашия народъ не се намали 80% отъ данѣка, дотогава трѣбва да се боимъ отъ ония бури, които се произнесохъ отъ трибуната тѣй патетично. Менѣ ми се струва, г-да прѣдставители, че това не издържа критика. Тѣй сжщо и прѣдложението на г. Панайотова. Той иска за 10 години да се състави законътъ, когато сами знаете, че той законъ е за двѣ години. (Константинъ Панайотовъ: Ами ако лозето е насадено прѣди 6 години?) Искамъ да кажж, г-да прѣдставители, че всички тия прѣдложения не издържатъ критика. Толкова заслужи и казаното изражение отъ уважаемия г. Бѣлиновъ, че азъ говорѣмъ нелѣпости, когато азъ искамъ прокарването на той законъ. А между тѣмъ, нелѣпости въ дадения случай има, понеже се говори, че единствената политика, която трѣбва да държимъ въ финансово отношение, то е да съкратяваме расходитѣ. И нападатъ болшинството, че много малко понятие имало отъ финансова политика. Ще ми позволите да ви кажж, г-да прѣдставители, че този именно ораторъ показва съ това, че той нѣма понятие нито отъ финансово право, нито отъ икономическа наука. Защото ще кажж, че никѣдѣ така не се прави финансова политика, както той иска. Не може чрѣзъ съкращаване на расходитѣ. Не може да измѣри стѣпкитѣ си и по-нататѣкъ да не отиде. Всѣка държава има нужди необходими и ако се приеме, че може да съществува подобно нѣщо, тамъ ще спре всѣка държавна машина. Ако той е чулъ нѣкъдѣ нѣкой финансистъ така да проповѣдва, нека ми позволи да му кажж, че тия проповѣди, които ги отправя на болшинството, да си ги вземе назадъ. И г. Каравеловъ ще му каже, че така не може да се управлява държава.

Когато говоримъ, г-да прѣдставители, за исключенията отъ данѣка, ние винаги трѣбва да имаме прѣдъ видъ, че общо начало е да плащатъ всички данѣкъ и ако единъ имотъ го облагаме, то общо начало е, че всички имоти отъ този родъ трѣбва да се облагатъ. Ако правимъ исключения, то тия исключения трѣбва да бждѣтъ острожно направени, мотивирани и да иматъ своя резонъ; инакъ всичко, е развалено. И тамъ, гдѣто вие нѣмате система, тамъ вие сте осждени на смъртъ. Особено началото, че имотътъ, който вие ще искате да имате въ бждѣще, като имотъ отъ който да имате доходи, а и бюджетътъ да има помощъ отъ него, такъвъ имотъ финансовото право не позволява да се освобождава отъ данѣкъ. Ако искате да поощрявате едно производство, вземѣте други мѣрки, но този, който развѣжда извѣстно производство, още въ началото да се учи да плаща на правителството. Този принципъ съвѣтъ е забравенъ отъ вашата лѣвица, като

прѣдлага още отсега да се освобождаватъ тия земи, които ще бждѣтъ посѣти съ американски лози. Това е, казвамъ, недобро нѣщо. Вие ще възпитате новитѣ производители още отначалото да гледатъ на себе си като на нѣщо привилегировано и послѣ ще ви бжде много мъчно да имъ вземете тая привилегия. Както е, напр., съ заплатата на чиновника. Щомъ даваме голѣма заплата на чиновника, тогава ще има и шумъ, ако му я намалишъ, а ако на намалена ги поканишъ да приемѣтъ съ тая плата, тогава ще имате 100 прошения за службата. Това е естествено. Затова, трѣбва да се пазимъ да не учимъ гражданитѣ на привилегии, които не сж на мѣстото си. Ако вие искате да поощрявате извѣстно производство, има други срѣдства. Ако искате пѣкъ търговията да поощрявате, всѣкога държте чужди пазари и дайте на произведенията помощъ да отидѣтъ на чуждитѣ пазари. Сжщото е и тукъ. Нека развъждатъ и нека да видимъ какво ще произведѣтъ и като видимъ това, ако мислите, че е полезно да имъ се помогне, ще имъ помогнемъ, но недѣйте ги учи още отначалото да не бждѣтъ полезни на държавата.

Ето защо, отъ тая точка зрѣние, азъ не можъ да се съглася съ прѣдложението, което прави г. Кънчовъ, и ще моля почитаемото Събрание да го отхвърли, толкозъ повече, че имате въ този чл. 5-й единъ пунктъ подъ буква ж, който може въ бждѣще, ако се окаже нужда, да послужи. Тѣй щото, казвамъ, въ самия чл. 5-й, ако го прочетете, вие ще видите, че исключенията сж направени за ония нѣща, отъ които правителството не мисли въ бждѣще да взима данѣкъ. И, ако оставите този пунктъ, вие разваляте общото начало и ще отидете до бескрайностъ, защото не е само едно това произведение, което ще трѣбва да се поощрява, а има и други, и ако трѣгнемъ принципно, ще дойдемъ до абсурдъ и ще дойдемъ до тая точка, която се проповѣдваше отъ нѣкои оратори.

Що се касае до въпроса за Рилския манастиръ, азъ, г-да прѣдставители, не съмъ съгласенъ. Много е на мѣсто това исключение за единствената, тѣй да се каже, точка, която е останала у насъ въ нравствено-религиозно отношение, точка, която дѣйствително държи още искрата, искрата, казвамъ, отъ тази сила, която за мнозина вече е изгубила всѣкакво значение, но на която азъ така леко не гледамъ, както гледа вашиятъ уважаемъ ораторъ г. Таслаковъ. Не може така да се говори, г-да, че манастиритѣ вѣматъ никаква функция и трѣбва да се унищожатъ. Помнѣте хубаво, че ние всичко унищожаваме и нищо ново не строимъ. Нашето поколѣние само съ това се отличава, че не строи нищо ново, а разваля, разстройва всичко старо. И който мисли, че безъ вѣра може да се държи народътъ, той трѣбва да има народъ съ принципи философски. А когато ние сме достигнали до това дередже, че почти нищо не намираме принципно у насъ и докато изсъхне мастилото, докато кажемъ фразата обръщаме друго да мислимъ, менъ ми се струва, че сж твърдѣ голѣми претенциитѣ, че такива учреждения у насъ сж бесполезни и не трѣбва да се поддържатъ. Вие, които цитирате Англия, обърнете се къмъ нейнитѣ философи и ще видите, че единъ

отъ тѣхъ казва, че ако е дошълъ единъ народъ дотамъ, щото да унищожавя вѣрата си, той унищожавя самъ себе си. Истина, има народи, които могатъ и безъ религия, но тѣ сж сжщитѣ, пакъ съ сжщитѣ начала; тѣ не вършатъ нѣща осждителни, нѣща, които сж запрѣтени отъ Евангелието. И азъ протестирамъ; азъ намирамъ твърдѣ неполезни въ това направление всички напращения, всички дѣйствиия . . . (Цвѣтко В. Таслаковъ: Ако милѣете за религията и нравственостъта, трѣбва да унищожите най-напрѣдъ манастиритѣ. Това смѣло ще Ви го кажъ! — Никола Йопковъ-Владикинъ: Това е парадоксална теория!) Въ Франция, напр., имало е фаворизация на тия имоти и на много други, и въ великата революция . . . (Не се чуе.) Но, ми се струва, че когато четемъ историята, трѣбва да я оставимъ тамъ, да се обърнемъ къмъ нашия народъ и да видимъ, какви сж условията, при които живѣемъ, дали сме каджри за това и само тогава да влѣземъ или не въ това състояние, и съ такава жаркостъ да възстанемъ противъ тия заведения, които сж докарвали нашия народъ до тази точка. Ако не създавате нѣщо, недѣйте баремъ унищожавя това, което има. Ако единъ манастиръ е останалъ въ България да има какво годѣ значение, който даже въ Турско време не е плащалъ нищо, менъ ме е срамъ сега да гласувамъ, че трѣбва да плаща. Вие постоянно ни нападате, но това, което вие днесъ искате, е за нападане. Ето защо, г-да прѣдставители, азъ казвамъ, че това е повече отъ турско, и да не въвеждате въ заблуждение Народното Събрание. Ето тия сж мотивитѣ, които имахъ да кажъ.

Правя прѣдложение да се прѣкратѣтъ дебатитѣ.

Прѣсѣдателствующий Д-ръ Сава Иванчовъ: Има прѣдложение за прѣкращение дебатитѣ. Моля тия г. г. прѣдставители, които сж съгласни да се прѣкратѣтъ дебатитѣ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Прѣкратяватъ се дебатитѣ.

Ще турж на гласуване чл. 6-й, сега чл. 5-й отъ законопроекта за данѣка на земнитѣ произведения.

По този членъ, г-да народни прѣдставители, има направени двѣ прѣдложения писмени. Едното е отъ г. Кънчова и другото отъ г. Таслакова. Това отъ г. Кънчова иска слѣдующитѣ измѣнения: пунктъ е да има тази редакция: „Градинитѣ съ плодни дървета, не по-голѣми отъ единъ декаръ“; послѣ, пунктъ з „градинитѣ съ зеленчукъ, не по-малки отъ половинъ декаръ“; пунктъ ж „новопосаденитѣ лози съ американски прѣчки за единъ периодъ отъ 10 години отъ посаждането имъ“ и пунктъ л „всички земи, които се освобождаватъ отъ специални закони.“ Този пунктъ, впрочемъ, го има и въ законопроекта.

Прѣдложението на г. Таслакова съдържа въ себо си слѣдующитѣ измѣнения:

Пунктъ б да бжде тѣй: „имотитѣ на народнитѣ училища, болницитѣ, сиротопиталищата, старопиталищата, църковнитѣ имоти и имотитѣ на другитѣ благотворителни заведения.“ Пунктъ д да се изхвърли и да слѣдватъ другитѣ букви.

Има и едно трето прѣдложение, направено отъ г. Константинова. Въ пунктъ е да се заличѣтъ думитѣ „въ дво-

рове.“ Пунктъ 3 да се измени така: „обработванитѣ за нуждитѣ на едно сѣмейство градини съ зеленчукъ, бахчи и бостани по-малки отъ половина декаръ, както и не по-големитѣ отъ единъ декаръ посѣви съ ленъ, конопъ (грѣсти).“ И да се прибави новъ пунктъ 4 „лозята“ — да се опрости данѣктъ не само на лозята, посѣяни съ амеракански прѣчки, но на всички лозя въобще.

Ще турѣ на гласуване най-напрѣдъ както е редакцията, приета отъ комисията. Тия г. г. прѣдставители, които приематъ чл. 5-й въ онази редакция, която е приета отъ комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.) Приема се.

Докладчикъ Тодоръ Георгиевъ: Чл. 7-й става чл. 6. (Чете.)

„Чл. 6. Всѣки стопанинъ на непокрити имоти е длѣженъ, въ срокъ опрѣдѣленъ отъ Министра на Финанситѣ, да подаде всѣка година декларация за всичкитѣ му земи въ всѣки градъ и село, съ обозначение кои отъ тѣхъ обработва самъ и съ какъвъ видъ произведение и кои на кого е далъ подъ наемъ.

Тѣй сѣщо е длѣженъ да подаде декларация и всѣки производителъ за земитѣ въ всѣки градъ и село, които е взелъ подъ наемъ и обработва, съ обозначение вида на произведението и името на притежателя на имота.

Забѣлѣжка. Декларациитѣ на неграмотнитѣ стопани и производители се написватъ задължително и бесплатно отъ общинскитѣ писари и учители.“

Прѣдсѣдателствующий Д-ръ Сава Иванчовъ: Понеже никой не иска думата, ще дамъ на гласуване. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 6-й тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство.) Приема се.

Докладчикъ Тодоръ Георгиевъ: Чл. 8-й става чл. 7. (Чете.)

„Чл. 7. Прѣди да настане врѣме за прибиране на произведенията, държавни чиновници, заедно съ общинскитѣ кметове и сѣвѣтници, извършватъ слѣдующето:

а) за произведенията, изброени въ чл. 2-й отъ настоящия законъ, съ изключение на кукуруза, описватъ на самитѣ мѣста, отдѣлно за всѣки производителъ, парчетата на посѣянитѣ ниви, пространството на всѣко парче, вида на произведението и количеството на произведенията въ снопи;

б) за кукуруза и за произведенията, които ще платятъ десетъка въ пари, съгласно чл. 3-й отъ настоящия законъ, описватъ, тоже на самитѣ мѣста, за всѣки производителъ, парчетата, пространството на всѣко парче и вида на произведението.

Забѣлѣжка I. Сѣщото се извършва, но само за свѣдѣние, и за имотитѣ по букви а, б, д, з, к, на чл. 5-й, които даватъ произведение.

Забѣлѣжка II. Произведенията на всички земи ще се опишатъ въ ония градове и села, въ които сѣ били обложени съ по-земеленъ данѣкъ.“

(Прѣдсѣдателското мѣсто заема прѣдсѣдателътъ Жечо А. Бакаловъ.)

Константинъ Липовански: Г-да прѣдставители! Едно отъ голѣмитѣ неудобства, което е причина да се противимъ на приемането законопроекта за данѣка на земнитѣ произведения за 1900 и 1901 год., е начинътъ на събирането

този данѣкъ, че винаги става закъсняване при описването снопитѣ на нивитѣ съ земни произведения, отъ което ще се вади номоне за взимане десетъка. Това е най-голѣмото неудобство и ако имаше да се вика отъ населението противъ десетъка, то е по причина на това закъсняване, което става причина да изгиватъ снопитѣ на нивитѣ и да не могатъ земледѣлцитѣ на врѣме да се ползватъ отъ това, което се добива отъ тѣхния трудъ, което сѣ работили прѣзъ лѣтото. Отъ изложението на мотовитѣ къмъ законопроекта се вижда, че г. Министърътъ на Финанситѣ обѣщаваше, че системата за взимането на десетъка ще бѣде реформирана така, щото ще стане съвършено лека за населението и нѣма да се чувствува тази тежестъ, която се е чувствувала по-напрѣдъ, съ една дума, ще бѣдѣтъ избѣгнати всичкитѣ неудобства, които сѣ се оказали тежки по този данѣкъ. Обаче, чл. 7-й, споредъ мене, е единствениятъ, който урежда врѣмето — кога трѣбва да става това описване, и, като вникнемъ въ съдържанието на този членъ, не можемъ да дойдемъ до друго заключение, освѣнъ че начинътъ за събирането на десетъка ще бѣде такъвъ, какъвто е билъ по-прѣди. Въ чл. 7-й, г-да прѣдставители, се казва: „Прѣди да настане врѣме за прибиране на произведенията, държавни чиновници, заедно съ общинскитѣ кметове и сѣвѣтници, извършватъ“ — и нарежда вече какво извършватъ. Обаче, кога е началото на този срокъ за описването и до кога трѣбва да се свърши, въ този членъ и въ послѣдующитѣ членове не виждаме. Независимо отъ всичко това, какво би станало, ако единъ чиновникъ закъсѣе и не отиде наврѣме да направи този описъ, да стане причина да изгиватъ снопитѣ на хората, какво трѣбва да стане съ този чиновникъ? — Така сѣщо не е прѣдвидено туй нѣщо. Съ това само постановление не може и да се постави наказателна клауза за чиновника, когато не е опрѣдѣлено врѣмето, кога да се почне и кога да се свърши това описване.

Въ точка а по чл. 7-й, а даже и въ точка б е казано, че описването става, като се почне отъ пространството на обработваното количество земя, вида и количеството на произведенията; значи, когато дойде моментътъ, врѣмето за прибиране на земнитѣ произведения, когато сѣ пожнати произведенията и съставени на снопи, и готови да се носѣтъ на гумното да се вършѣтъ, тогава именно ще отиде чиновникътъ и ще почне да върши каквото има да върши; ще върви на всѣка нива да я измѣрва, послѣ ще почне втората работа — прѣброяване снопитѣ и т. н. Азъ мисля, г-да прѣдставители, че ако остане редакцията на чл. 7-й тѣй, както е сега, то съ нищо не освобождаваме населението отъ тѣзи злини, които ги имаше по-прѣди, когато се упражняваше Законътъ за десетъка; защото пакъ описването на земитѣ и провѣряването ще става тѣй: прѣзъ цѣлъ единъ мѣсець снопитѣ ще гниѣтъ по нивитѣ и нѣма да се ползува нито държавата, нито ще се ползватъ самитѣ земледѣлци. Затова, при всичкитѣ мжнотии, при всичкитѣ лошотии на този чл. 7-й, ако трѣбва да се приеме, поне да го направимъ по-лекъ. А тази лекотия би се постигнала, ако въ члена се каже из-



рично, кога най-късно трѣбва да стане описването на засѣтитѣ земи — да се опрѣдѣли едно врѣме. Като се знае напр., че жетвата се почва най-рано отъ 1-й юний и не може да отиде по-късно отъ юлий, то непрѣмѣнно да бѣде заставенъ чиновникътъ да направи описването на засѣтото пространство земи най-късно, като започва отъ 1-й юлий и свърши до едно опрѣдѣлено врѣме. Да се раздѣли работата на двѣ: да стане отдѣлно описването на пространството и отдѣлно прѣбройването на снопитѣ. Това ще бѣде облекчение за самото население, защото ще се избѣгне поне отчасти тази опасностъ — да изгиватъ снопитѣ на хората по нивитѣ. Затова, азъ прѣдлагамъ да стане такова измѣнение — редакцията на чл. 7-й да бѣде така: „Прѣди да настане врѣмето за прибиране на произведенията, държавни чиновници, заедно съ общинскитѣ кметове и сѣвѣтници, извършватъ слѣдующето“. Въ пунктъ а отъ този членъ да бѣде казано тѣй: „за произведенията, изброени въ чл. 2-й отъ настоящия законъ, съ изключение на кукуруза, описването на засѣтитѣ пространства почва най-късно отъ 1-й юлий и свършва най-късно на 10-й сжция“. Да нѣма повече отъ 10 дни врѣме дадено на чиновникитѣ за описване засѣтитѣ пространства земи. Слѣдъ това да се постави една забѣлѣжка къмъ този членъ, въ която да бѣде установено едно наказателно распореждане за тѣзи чиновници и общински кметове, които съ своята небрѣжностъ не отидѣтъ на врѣме, до извѣстенъ срокъ, който се опрѣдѣли, да извършѣтъ описването. Да се опрѣдѣли една наказателна клауза, споредъ мене, най-малко една година тъмниченъ затворъ. Тия лица тогава ще бѣдѣтъ заставени да извършѣтъ наврѣме своята работа.

**Константинъ Панайотовъ:** Г-да народни прѣдставители! Менѣ ми се струва, че редакцията на члена, който сега разглеждаме, е малко неопрѣдѣлена и би трѣбвало да се опрѣдѣли малко по-ясно. Отъ тази редакция излиза, като че ставатъ двѣ описвания: едно, когато още нивитѣ сѣж посадени, а второ, когато тѣ сѣж пожнати; защото казваме въ члена: „Прѣди да настане врѣме за прибиране на произведенията, държавни чиновници, заедно съ общинскитѣ кметове и сѣвѣтници, извършватъ слѣдующето: а) за произведенията, изброени въ чл. 2-й отъ настоящия законъ, съ изключение на кукуруза, описватъ на самитѣ мѣста, отдѣлно за всѣки производителъ, на рчетата на посѣянитѣ ниви.“ Излиза, слѣдователно, че се описватъ посѣянитѣ ниви. А слѣдъ това се казва: „видѣтъ на произведенията и количеството на произведенията въ снопи.“ Значи, говори се, че описватъ посѣтитѣ ниви, а послѣ, че се описва произведението въ снопи. Затова, да се каже: ще има ли двѣ описвания, или едно само описване ще бѣде, и кое именно, т. е. описване на посѣтитѣ пространства, или на снопитѣ. (Министръ Михаилъ Теневъ: Ще опишѣтъ въ сжщото врѣме какво пространство посѣти ниви има.) Като се казва посѣтитѣ ниви, да се знае: отдѣлно ли ще бѣдѣтъ описани посѣтитѣ ниви и отдѣлно непосѣтитѣ. Трѣбва да се обясни това.

Второ, което има да забѣлѣжж, е слѣдующето, че една отъ най-голѣмитѣ злини, която поражда настоящиятъ

законъ и която кара населението и народното прѣдставителство, или частъ отъ него, да възстава противъ тоя законъ, е неудобството, което произлиза отъ описването и, главнимъ образомъ, закѣсняването при описването. Тукъ се говори: „Прѣди да настане врѣме за прибиране на произведенията;“ но по-хубаво е въ самия законъ да се опрѣдѣли денѣтъ, когато трѣбва да почне описването. Ще кажете, че тоя срокъ не може да се опрѣдѣли въ закона, защото въ разни общини въ разни врѣмена озрѣватъ хранитѣ и въ разни врѣмена започва поженването. Това е тѣй, но азъ мисля, че, въпрѣки това, пакъ може да се опрѣдѣли срокътъ и затова бихъ прѣдложилъ да се каже, че описването започва тогава, когато всѣки единъ общински сѣвѣтъ издаде постановление за това нѣщо, т. е. да се изиска, щото всѣки единъ общински сѣвѣтъ да издаде специално постановление, отъ кога трѣбва да почне описването, защото общинскитѣ сѣвѣти могатъ да знаѣтъ, кога узрѣватъ хранитѣ и кога е най-удобно да започне описването. Ми се струва, че Министерството на Финанситѣ не може да направи това само по себе си, а трѣбва да се направи отъ общинитѣ, и затуй, трѣбва въ самия законъ да се каже, за да знае населението и общинитѣ, че трѣбва да опрѣдѣлѣтъ единъ денъ, кога трѣбва да започне описването на произведенията въ тѣхната община. Смятамъ, че така, както е въ закона, е неудобно, защото се дава възможностъ, било на комисиятъ, било на министерството, по незнаене на работата, или по други съображения, да направи опущения въ врѣда на населението. Ето защо, бихъ желалъ, първо, г. Министърътъ на Финанситѣ да обясни: ще става ли двойно описване или не, т. е. ще става ли описване на посѣянитѣ ниви и непосѣянитѣ, и, второ, народното прѣдставителство да се съгласи, описването да започва за всѣка община, когато за това послѣдва специално постановление отъ общинския сѣвѣтъ.

**Стоянъ Т. Войковъ:** Г-да народни прѣдставители! Азъ напълно се съгласявамъ съ г. Липовански и съ мнѣнието на г. Панайотова, който каза, че общинскитѣ сѣвѣти трѣбва да вземѣтъ постановления, кога да започне описването и кога да се свърши.

Друго едно нѣщо, което искамъ да кажж, е по назначаването на тия контролѣри, защото тамъ трѣбва най-много да се обрѣща внимание. Прѣзъ 1889 и 1890 год. бѣхъ очевидецъ какво ставаше. Заедно съ тѣзи контролѣри азъ описвахъ произведенията, и се убѣдихъ лично, че мнозина отъ тѣхъ не разбиратъ кое е ячмѣкъ, кое е овесъ, кое е жито и т. н. Затуй, искамъ да се постави подъ тоя членъ една такава забѣлѣжка: „Чиновникитѣ по описването на произведенията ще бѣдѣтъ земеделѣчески синове, или пѣкъ които издържѣтъ испитъ, че могатъ да различаватъ произведенията едно отъ друго.“

**Иванъ Я. Поповъ:** Г-да народни прѣдставители! Имамъ да забѣлѣжж по чл. 7-й отъ законопроекта само нѣкои нѣща, относително казаното отъ г. Липовански. Г-нъ Липовански ни каза, че въ този членъ, буква а, да се турѣло едно постановление, отъ което да се вижда, че описването трѣбва да става отъ 1-й юлий и да трае до 10-й сжция.



Менѣ ми се чини, че г. Липовански бърка, като казва, че описването трѣбвало да стане отъ 1-й до 10-й юлий, защото той забравя, че не на всеждѣ нивитѣ втасватъ за жетва едновременно. У насъ, напр., до 28-й юний втасватъ, а по други мѣста — още по-рано. Когато ние ще почнемъ да жнемъ, на други мѣста вършжтъ. Така щото, въ разни мѣста, поради климатическитѣ условия, не става едновременно жетва или вършидба. Затова, ние ще съберкаме, ако поставимъ такъва законоположение, каквото прѣдлага г. Липовански. Ми се струва, че съ приемането на чл. 7-й, както е редактиранъ отъ комисията, не ще да направимъ грѣшка, тъй като самото министерство отсетнѣ, доколкото знажъ, ще изработи правилникъ, който ще се отнася изключително до тѣзи работи, до подробноститѣ и въобще до начина, по който ще се описва и прибира храната. Така че, това имайки прѣдъ видъ, нѣма какво да се говори по тоя членъ и ще ви моля да го приемемъ тъй, както е редактиранъ отъ комисията.

Деню Маневъ: Г-да прѣдставители! Въ чл. 7-й е наредено какъ да става . . . (Не се чуе.)

Димитъръ Маламевъ: Г-да народни прѣдставители! И азъ нѣма какво да кажжъ, освѣнъ че постановлението въ чл. 7-й е много подходяще за цѣлята, и увѣренъ съмъ, че г. министърътъ, при създаването на закона, се е въодушевявалъ отъ похвалната идея, по възможностъ съ по-малко прѣпятствия и съ по-голѣми улеснения за населението да се извърши описването на земнитѣ произведения и да не се създаватъ причини за замедляване, въ това отношение, на земледѣлческия трудъ. Затова, мисля да искажж едно свое сжждение, което още повече би улеснило задачата на г. министра. И, разбира се, това не е мотивъ за законодателна дѣятелностъ, но ще прѣпоръчамъ на г. Министра на Финанситѣ, да го има прѣдъ видъ, когато се прави правилникътъ, съ който ще се разясни приспособлението на закона. То е именно да могатъ да се създажтъ списъци на всички земни произведения до момента, когато настане врѣмето за довършване на жетвата, тъй щото, съ довършването на жетвата да бжде довършено и описването и да не става, както по-миналитѣ години при описването, злѣдъ като се свърши цѣлата жетва, да се задържжтъ земледѣлцитѣ по 10—15 дена, за да се прочитатъ и записватъ нивитѣ и снопитѣ, а съ свършването на жетвата да бжде свършено и описването и да остане само за една провѣрка, която може да се извърши само въ единъ день, и най-сетнѣ, като се окаже, че е вѣрно и точно, да може на втория день да се вземе помонето и да се позволи на земледѣлцитѣ да прѣнасятъ хранитѣ си и да ги вършжтъ. Мисля, че всичката материя по тоя членъ е исчерпана и че нѣма що повече да се говори.

Алекси п. Ангеловъ: Г-да прѣдставители! Всички, вѣрвамъ, съзнавате, че всичкитѣ распореджания на този законъ, които се касажтъ до вземането на данъка десетѣкъ въ натура, сж до крайна степенъ стѣснителни и вѣднителни за земледѣлцитѣ, и затова по принципъ ние бѣхме противъ тоя законъ за вземането десетѣкъ въ натура. Принуденъ съмъ тукъ да констатирамъ, когато ще разискваме

по чл. 7-й, че тоя членъ, както заблѣжи г. Липовански, довежда въ ужасъ земледѣлческото население, като си помисли какви неволи и сѣпки е посрѣщало въ миналия четири-годишенъ периодъ, когато сжщиятъ тоя данѣкъ се събираше въ натура. Г-нъ Министърътъ на Финанситѣ въ мотивитѣ, съ които внася тоя законопроектъ, казва, че ще вземе всички мѣрки, за да се прѣмахнатъ прѣпятствията за трудното описване и не наврѣменното прибиране на земнитѣ произведения. Азъ не можъ да си обясня, какви ще бжджтъ тия мѣрки, които ще вземе г. министърътъ, за да даде характеръ, да даде възпитание, за да даде едно желание у тия хора, които ще описватъ снопитѣ на земледѣлцитѣ, щото тѣ добросѣдѣстно и своєврѣменно да извършжтъ своята служба. Казва ни се, че ще бжджтъ честни хора. Каквито хора и да се назначжтъ за тази работа, тѣ нѣма да иматъ физическа възможностъ наврѣме да опишжтъ снопитѣ на земледѣлцитѣ отъ едно село. Чл. 7-й, буква а, възлага такава тежка работа на чиновникитѣ, за която работа чиновникътъ не може да употребѣи ежсе врѣме; самата работа му налага доста дълго врѣме, за да може да я извърши. За да може единъ чиновникъ да извърши всичката оная работа, която му прѣдписва чл. 7-й, ще му трѣбва много дълго врѣме: да отиде на всека нива, да изброи снопитѣ, да прѣмѣри пространството и да го запише и пр. За всичко това се изисква дълго врѣме, а пъкъ прѣзъ всичкото това врѣме снопитѣ на земледѣлцитѣ трѣбва да стојжтъ на нивята, трѣбва да чакатъ да ги яджтъ разни гадове, да ги брули вѣтърътъ и да ги мокри дждѣтъ.

Ние знаемъ, г-да народни прѣдставители — едни, като земледѣлци, други, като членове на този народъ земледѣлчески — въ кое врѣме захваща у насъ жетвата. Жетвата у насъ захваща въ края на мѣсець май. Есеннитѣ ечемиси най-рано узрѣватъ и най-рано се захваща тѣхната жетва. Не забравяйте, че ние имаме гладни години. Съ настѣпването на жетвата, всеки земледѣлецъ ще бърза да си ожъне снопитѣ, да ги обрули и да си набави храна. Какви мѣрки ще се вземжтъ, за да се осигури земледѣлецътъ противъ глада, когато той може отъ първия снопъ да си набави храна, или ще го накарате да си купува? Азъ ви казвамъ, че каквито мѣрки и да се употребѣжтъ спрѣмо земледѣлцитѣ, вие не можете да спрете глада; той, земледѣлецътъ, прѣдъ никакви мѣрки нѣма да се спре, а ще отиде да ожъне нѣколко снопа, за да си нахрани дѣцата. Чиовникътъ нѣма да му позволи, защото нивята не се жнжтъ въ едно врѣме и по този начинъ се туря прѣпятствие за жетвата. Този законъ, който иска помонето отъ снопъ, ще накара земледѣлцитѣ бавно да жнжтъ. За да може земледѣлецътъ да направи такъвъ снопъ, какъвто иска законътъ, той трѣбва всичкитѣ снопи да ги ожъне съ ржцѣ, а земледѣлие, което се жъне съ ржцѣ, не е земледѣлие. За да може да прогресира едно земледѣлие, жетвата не трѣбва да бжде съ ржцѣ, а съ коса и съ жетварка. Въ всичкитѣ напѣднали държави хората не жнжтъ съ ржцѣ, а съ коси и жетварки. (Константинъ Досевъ: Това по чл. 7-й ли е?) Да, по него говоржъ, защото тамъ се говори за изброяване на снопитѣ и азъ казвамъ какви прѣпятствия ще

станжтъ на хората, за да не могат да си прибират своето временно хранитѣ. (Константинъ Досевъ: Той ще жъне, както досега!) Г-нъ Досевъ! Вие надали сте видѣли какъ се жъне. (Константинъ Досевъ: Не е вѣрно!) Азъ ви казвамъ, че жетвата съ ржка не е като жетва съ коса, и снопътъ отъ ржка не е като снопътъ отъ коса. И за да може земледѣлецътъ да направи снопъ само отъ класъ, трѣбва само съ ржка да работи, а за това му трѣбва време. Азъ ви казвамъ, че жетвата захваща прѣзъ мѣсець май и гладниятъ земледѣлецъ нѣма да чака когато ожънатъ всичкитѣ земледѣлци, а пѣкъ чиновникътъ ще чака, когато всичкитѣ снопи бѣднѣтъ готови, тогазъ да отиде да прѣбройва. Оттукъ вече си въобразѣте, какви ще бѣднѣтъ мѣрките, които ще вземе г. Министърътъ на Финансите по назначаването на чиновникитѣ, за да могатъ земледѣлцитѣ ъ време да прибиратъ снопитѣ си. Ако бѣде само единъ чиновникъ въ едно село, той не е достатъченъ за тая работа. Трѣбва да има нѣколко чиновника, за да могатъ набързо да изброжатъ снопитѣ и да могатъ по този начинъ да удовлетвориждъ нуждитѣ на всички земледѣлци. Въ всѣко село еднакво не жънатъ: едни жънатъ по-бързо, други по-бавно. Онзи, който има повече работници, той трѣбва да чака послѣдния, който свършва жетвата си едва прѣзъ юлий мѣсець. (Никола Ценовъ: Чл. 7-й говори за описването!) Именно за описването казвамъ че, трѣбва да има нѣколко чиновника въ едно село. Така че, да се направи това распореждане, щото всѣки земледѣлецъ, който е свършилъ жетвата си и е събралъ произведенията си на снопи, да има право да покани чиновника и послѣдниятъ да бѣде длъженъ да отиде да изброи снопитѣ му и да му разрѣши да ги направи на голѣми купи — ако не ги закара у дома си — защото, ако чака всички да пожънатъ, неговитѣ храни ще бѣднѣтъ разсипани. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: И сега е тѣй!) Сега земледѣлецътъ е свободенъ да прѣнесе снопитѣ си и да ги постави гдѣто желае; така че, сега нѣма тия спѣнки, които ще ги има по тоя законъ. Ето защо, азъ прѣдлагамъ да се приеме редакцията на първата алинея на тоя членъ така: „произведенията, изброени въ чл. 2-й отъ настоящия законъ, съ исключение на кукуруза, да се описватъ веднага и на всѣки земледѣлецъ отдѣлно, щомъ той свърши жетвата си.“ По този начинъ ще може горѣдолу да се направи едно улеснение на земледѣлцитѣ, за да могатъ наврѣме да прибератъ снопитѣ си и да ги овършатъ.

Никола Ценовъ: Азъ прѣдлагамъ да се приеме членътъ тѣй, както е редактиранъ отъ комисията. И понеже въпросътъ е достатъчно обясненъ, прѣдлагамъ да се прѣкратятъ дебатитѣ.

Прѣдседателъ: Понеже нѣма записани други оратори да говорятъ, нѣма да дамъ на вотиране прѣдложението за прѣбращение на дебатитѣ.

По чл. 7-й, г-да прѣдставители, има направени нѣколко прѣдложения за измѣнение на редакцията му.

Едно — отъ г. Липовански, съ слѣдующето съдържание: „въ пунктъ а) произведенията, изброени въ чл. 2-й отъ настоящия законъ, съ исключение на кукуруза, описватъ се

на самитѣ мѣста, отъ 15-й юний до 15-й юлий, отдѣлно за всѣки производител, парчетата на посѣянитѣ ниви, пространството на всѣко парче и вида на произведението, а количеството на произведенията въ снопи — споредъ издаденото постановление отъ общинитѣ за готовността на жетвата. — Забѣлѣжка III. Чиновникъ, който не изпълни прѣдписанията на настоящия членъ, се наказва съ 1 година тъмниченъ затворъ.“

Друго измѣнение на този членъ се прѣдлага отъ г. Панайотова: „Въ деня, който бѣде опрѣдѣленъ за всѣка община отъ общинския съвѣтъ, съ специално постановление, държавнитѣ чиновници и пр.“

Г-нъ Бойковъ прѣдлага една трета забѣлѣжка съ слѣдующето съдържание: „Чиновникитѣ по описване произведенията ще бѣднѣтъ земледѣлчески синове, или които издържатъ испитъ, че могатъ да различаватъ тия произведения едно отъ друго.“

Ще турж по-напрѣдъ на вотиране члена, както се прочете отъ г. докладчика, безъ забѣлѣжката на г. Бойкова, и послѣ ще турж на вотиране и тая забѣлѣжка. Моля тия г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 7-й тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Приема се.

Ще турж сега на вотиране и прѣдложената отъ г. Бойкова забѣлѣжка трета къмъ този членъ, тѣй, както ви я прочетохъ. Който я приема, да си вдигне ржката. (Меншинство.) Не се приема.

Докладчикъ Тодоръ Георгиевъ: Чл. 9-й става чл. 8. (Чете.)

„Чл. 8. Намѣренитѣ при описването парчета ниви, по мѣстности, пространства и видове на произведения, се вписватъ въ особена основна десетъчна книга и въ отдѣлна за всѣки производител дѣлба.

Книгата се съставлява въ два екземпляра.“

Прѣдседателъ: Ще турж на вотиране. Който приема чл. 8-й тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигне ржката. (Болшинство.) Приема се.

Докладчикъ Тодоръ Георгиевъ: Чл. 10-й става чл. 9. (Чете.)

„Чл. 9. Щомъ се свърши описването въ единъ градъ или село, държавниятъ чиновникъ и общинскиятъ съвѣтъ взематъ, по наполовина, отъ всѣки видъ произведение по буква а на чл. 7-й отъ 100 до 200 снопа.

Землището на всѣко село се раздѣля най-много на осемъ мѣстности. Снопитѣ трѣбва да се взематъ най-малко отъ четири ниви на всѣка мѣстность, отъ които двѣтъ се указватъ отъ държавния чиновникъ, а другитѣ двѣ — отъ общинския съвѣтъ.

Тѣй събранитѣ снопи се овърхватъ, добитото зърнено произведение се прѣтеглява и по него се прѣсмѣта какво се пада въ килограми и грама на снопъ (номоне).

Отъ овърханото зърно по два килограма въ торбички се запечатватъ съ печатитѣ на държавния чиновникъ и общинския кметъ.

Едната торбичка се оставя на съхранение въ главното бирничество, а другата — въ общинското управление.“

Лазаръ Дуковъ: (Отъ трибуната.) Г-да прѣдставители! (Божилъ Райновъ: Г-не прѣсѣдателю! Подигравка е да му се дава думата, когато нищо пово нѣма да ни каже!) Ако излѣзохъ тукъ, на трибуната, то не е, че ще има да ви говорѣмъ много, но защото не виждамъ оттамъ. Азъ ще бѣдѣ много кратъкъ. Азъ даже не искахъ да говорѣмъ, но съ голѣмо почитание се отнесохъ къмъ г. докладчика за двѣ думи да го питамъ, но не иска човѣкътъ да каже. Въ чл. 10 ѝ отъ проекта азъ намирамъ най-голѣмата опасностъ. Като се казваше въ натура, азъ до сега мислѣхъ, че въ снопъ ще се взима; но сега като гледамъ, че номоне ще се взима, ще ви кажѣ, че ще се повторѣтъ всички ония теглила, на които бѣше изложено земледѣлческото население прѣди години, когато пакъ се вземаше номоне. Разбра се сега, че на земледѣлца ще се взима едничката му черга, която простира на колата си за да си прѣнася сѣмето. Оттукъ се разбира надолу, както се казва въ слѣдующитѣ членове, че житото трѣбва да остане въ селото или да се прѣдава въ онова врѣме, когато правителството намѣри за добръ — това, отъ което ние, селачитѣ, най-много сме теглили, когато се е прѣдало житото. Тукъ ще се види, че освѣнъ десетъка, който давахме и ще даваме сега, ние ще даваме и за фирата и за всичко; това, което сме мислили, че ще се поправи, излиза сега тъкмо сѣщото. Отъ комисията е направено само едно измѣнение: вмѣсто отъ 50 до 100 снопа, тя го е направила отъ 100 до 200 снопа. Разликата, която е направена отъ комисията, е все една, значи. Мѣстноститѣ гдѣто бѣхъ три, комисията ги е направила най-малко четири, отъ които двѣтъ да се указватъ отъ държавния чиновникъ, а другитѣ двѣ отъ общинския сѣвѣтъ. Не е толкова ясно, защото и по-напрѣдъ, когато се практикуваше десетъкътъ, бѣше така, че държавниятъ чиновникъ избираше двѣ ниви, които той си хареса, когато обикаля прѣзъ врѣме на жетвата на по-високитѣ мѣста, а на общинския сѣвѣтъ се прѣдоставяше правото да си избере една нива отъ тая мѣстностъ, отъ която си хареса.

По-напрѣдъ отъ мотивитѣ се виждаше, че отъ една и сѣща нива трѣбва да се вземе и едното, и другото. Ако така се взима, то нѣма да излѣзе нищо; то ще отиде на половина и повече на държавата, отколкото да остане нѣщо на селянина.

Тукъ азъ казахъ, че ще бѣдѣ твърдѣ кратъкъ, защото, колкото и да говорѣмъ, говорилъ съмъ и много пжти, та и сега нѣма да хване мѣсто. Но ще моля почитаемото болшинство, което е въ неговитѣ рѣцѣ, ако иска да подобри що-годѣ земледѣлцитѣ, когато ще се вършѣтъ снопитѣ, да се не врѣзватъ, както напрѣдъ сѣ се врѣзвали, устата на добитъка съ торби, нито хората да се събуватъ боси, за да не побѣгне нѣкое зърно въ царвудитѣ, а тѣ да газѣтъ бодили, защото и тѣхнитѣ снопи, когато ще ги носѣтъ, не ще можѣтъ да ги носѣтъ съ черги, нито пъкъ, когато ще вършѣтъ тѣхното жито, ще врѣзватъ устата на добитъка. Моля туй да се забѣлѣжи и добръ бѣше нѣкой отъ министритѣ, които малко се интересуватъ, да присѣствуватъ тукъ, но за жалостъ, нито Министерътъ на Фи-

нанситѣ, нито Министерътъ на Търговията и Земледѣлието има тукъ, които да вземѣтъ бѣлѣжки — поне веднажъ да вземѣтъ бѣлѣжки. Тѣхнитѣ чиновници по традиция ще вършѣтъ сѣщото, както се е правило: ще врѣзватъ на добитъка устата и ще изуватъ хората да бѣдѣтъ боси изъ хармана. Сега, азъ не знамъ, като ги нѣма да слушатъ, какво ще стане? Трѣбва да обѣщаѣтъ, че това нѣма да бѣде, както по-напрѣдъ, да каратъ хората изъ хармана боси.

Послѣ, моля да се забѣлѣжи и да се спомене и на г. министра, и това възлагамъ на болшинството, което е въ сила да поправи онова зло, което е било. Може би да се види нѣкому чудно и да ми се възрази като завчера, че не съмъ ималъ право да говорѣмъ за земледѣлцитѣ, и бѣхъ нарѣченъ даже дерменджия. Това мисля, че не е голѣмъ грѣхъ, защото азъ съмъ на своята собствена воденица. Азъ и него можъ да вземъ за дерменджия при моята воденица.

Сега, казва се, когато се овърше туй номоне, щѣло да се прѣтегли и да се тури въ торбички. Азъ мисля, г-да, че трѣбва да се поизмѣни това нѣщо. Тия торбички, това номоне, ще се вземѣтъ отъ 8 мѣстности или 4 — най-много отъ 8. Разбира се, ако се вземѣтъ отъ 8 ниви, тѣ ще бѣдѣтъ снопи избрани, които ще извадѣтъ чисто жито, защото ще се овършватъ десетина — двадесетъ снопа и ще бѣде цѣлото село, което ще може да прочисти житото. Ще може ли да излѣзе произведението на цѣлото село каквото е онова, което ще вземѣтъ въ торбичкитѣ, щото всеки единъ да донесе такова жито въ беглишки хамбаръ, или когато го занесе на търговеца? Търговецътъ ще иска сѣщото зърно, каквото е онова въ торбичката, защото той ще има право да каже: ето отъ вашето село каква стока ми е продадена, а вие какво ми донасите! Какво ще правимъ тогава? Или както сме теглили въ онова врѣме.

Никола Йонковъ-Владикинъ: Въ закона подобно нѣщо нѣма казано!

Лазаръ Дуковъ: Нѣма, но това само отъ себе си се разбира.

Никола Йонковъ-Владикинъ: Каквото имаме, такова ще дадемъ!

Паскалъ Гълъбаровъ: На държавата ще се дава!

Лазаръ Дуковъ: То е другъ въпросъ, когато ще се дава на държавата, но тя ще го продаде; и държавата да е господаръ, тя ще продаде тая стока. Защо се запечатва тая торбичка? Онзи търговецъ, който се явява на търга, той ще гледа на торбичкитѣ, отъ които една ще остане въ финансовото отдѣление, а другата въ общината, и нѣма да ходи да бърка въ хамбаря. (Божилъ Райновъ: Населението нѣма нищо общо съ тия торбички; то ще даде десетъка право на правителството!) Ще го даде, ама споредъ торбичката! (Божилъ Райновъ: Правителството ще го продава на търговеца!) Моля ви се, кажете сетнѣ това; недѣйте ме забрѣква. (Иванъ Я. Поповъ: Помонѣто ще служи само . . .) Г-нъ Поповъ! Моля, отстѣпѣте въ тоя случай да се искажемъ. Ние имаме претенцията, като е практикувано това зло на гърба ни, да ми-

слимъ да се поправи. Вие, може би, го не знаете и не разбирате, че искамъ да кажъ, че дѣйствително искате да повърдите — не. Веднажъ тия торбички така оставени, било на правителството, било на търговеца, споредъ тѣхъ ще се продава на търговеца. Нѣма правителството да събира житото, или търговецътъ да иска друго освѣнъ това, което е въ торбичкитѣ. Вие знаете, че когато е отъ много ниви, на едно мѣсто сжщото такова жито не може да се извади.

Освѣнъ това, вие виждате тукъ, и всѣкому е познато, че номонето се изважда прѣзъ мѣсець юлий, а пѣкъ не се знае кога ще се продаде житото. Макаръ въ закона понадолу да е обяснено, но не е още прието. И нѣма нищо, ако се кажатъ и тукъ нѣколко думи. Споредъ това жито, което се взема прѣзъ мѣсець юлий, се прави смѣтката за всѣки човѣкъ и за всѣка община, и подиръ 3—4 мѣсеца, когато се прѣдава било на правителството, било на търговеца, това жито има голѣма фира; освѣнъ че такава чиста стока не ще да излѣзе, но и ще се намѣри една голѣма фира. Азъ вѣрвамъ, че всѣки единъ, който е земледѣлецъ, ще се съгласи на това. За фирата никдѣ не се прѣд-вижда, нито сега го има въ закона. Ако почитаемото правителство, почитаемото болшинство поясни или създаде такъвъ членъ — и за фирата да се отстъпи нѣщо, азъ нѣма освѣнъ да се радвамъ и да ржкоплѣщж. Азъ чувахъ много пкти отъ почитаемото болшинство, че и него тѣй сжщо го боли, особено по тоя законъ, но само защото трѣбвали пари, затуй то е прокарвало закона, но по чиста съвѣсть признава, че тоя законъ е отживѣлъ вѣка си. Като признава това, азъ искамъ да се поправятъ тия грѣшки. Азъ съмъ и другъ пѣтъ говорилъ, че съмъ правилъ опитъ, като съмъ закачвалъ една ока жито на едно мѣсто и когато да се прѣдава житото, изгубватъ се 14 драма. Помислѣте си колко хиляди килограма ще бжде всичката загуба, и ако вземете само половината отъ това, което казвамъ, че е изстѣхнало, прѣсмѣтните още, колко повече ще даде земледѣлецътъ, когато още отъ началото той е онеправданъ. Както се знае, и сѣмето, което е хвърлилъ вжтрѣ, е дало десетъкъ, а пѣкъ нито за сѣмето, нито за труда, нито за капитала се вадѣ нѣщо, ако и отъ фирата не се отстъпи нѣщо . . . (Иванъ Я. Поповъ: Фирата остава за смѣтка на държавата!) За това нѣщо азъ искахъ обяснения отъ г. министра. Неговиятъ началникъ бѣше тукъ и той каза, че такова нѣщо не може да стане. Ако стане това, г-нъ Поповъ, азъ нѣма освѣнъ да се радвамъ. Началникътъ на отдѣлението заяви, че най-напрѣдъ, като се прѣтегли номонето, ще се приготви списѣкъ за всѣка община, за всѣко село, за всѣка околия, щото да се знае, отъ кое село що ще се вземе; не можъ азъ втори пѣтъ да правѣ списѣкъ. Списѣкътъ ще се приготви, ще се опрѣдѣли колко килограма жито ще има държавата, като се смѣта отъ това, което се е запечатало, правителството ще обяви търгъ и търговцитѣ ще знайтъ колко килограма жито има въ всѣко село и въ всѣка община. И тогава, било правителството, било търговецътъ, ще иска толкова жито, колкото е обявено. Не може да не знае правителството какво продава, и ние не можемъ да правимъ втори пѣтъ списѣци и да прѣ-

тегляваме фирата. Азъ самъ питахъ г. министра и, ако бѣше тукъ, пакъ щѣхъ да го питамъ, но за жалость, казвамъ, не се интересуватъ и не искатъ да слушатъ. Той каза, че не можемъ да направимъ това, защото единъ пѣтъ списѣцитѣ направени, колко хиляди и милиони килограма продаваме, откъдѣ ще вземемъ послѣ фирата, която сетнѣ ще излѣзе. Тия сж думитѣ на г. министра, и азъ моля да се извика и да се намѣри тукъ. Ако нашиятъ Министъръ на Търговията и Земледѣлието не иска да ни защити и не иска да знае за насъ и се е съгласилъ съ врѣме още за тия мѣки, за туй бѣдно население, то поне Финансовиятъ Министъръ да дойде тукъ, да даде нѣкои обяснения. Но азъ официално ви заявявамъ, че тия думи отъ тая трибуна (посочва министерската маса) ги чухъ отъ г. министра, който каза, че фирата нѣма отгдѣ да я намѣримъ, а ние ще знаемъ това, което се намѣри при оврѣхването. Тия думи сж на г. Тенева. Сега, вие може да кажете, че е много добро нѣщо, но вашиятъ гласъ не важи, защото ето че сте останали тукъ 5—6 души, а другитѣ, които ще вземжтъ рѣшение, защото е взето вече рѣшение въ клуба, всичкитѣ сж въ бюфета, а тукъ не искатъ да стојатъ и тѣ, като знайтъ своята дисциплина, чакатъ да се палегне звѣнецътъ оттукъ, за да дойджтъ и да вдигнжтъ ржка за рѣшението, което сж взели. (Прѣдсѣдателъ: Г-нъ Дуковъ! Говорѣте по чл. 10-й!) По чл. 10-й говорѣж. (Смѣхъ. — Вѣлко Нейчовъ: Това го правѣхме и ние народняцитѣ! Всички партии го правѣжтъ!) Азъ моля г. министра да дойде, за да даде нѣкои обяснения; азъ нѣма да говорѣ, освѣнъ да го помоля и да му благодарѣ. (Иванъ Я. Поповъ: Слѣдъ Васъ ще се намѣри другъ да го пита!) Твърдѣ хубаво, дали ние сме виновни, когато говори нѣкой опозиционеръ, да не дохожда да слуша министърътъ, а когато стане нѣкой отъ васъ да говори, тогава да слуша? Азъ не го разбирамъ това. Този законъ е важенъ, всѣки е заинтересуванъ и всички се надирѣварваме да вземаме думата. Това е хубаво явление.

Никола Йонковъ-Влашкинъ: Вие сте воденичаръ и Вие знаете повече да докарвате житото сурово!

Прѣдсѣдателъ: Моля Ви се, недѣйте прѣжева оратора!

Лазаръ Дуковъ: Г-нъ Влашкинъ! Пълно право имашъ! Азъ не отричамъ, че съмъ воденичаръ!

Славчо Бабаджановъ: Г-нъ Влашкинъ! Херодотъ за десетъка какво казва?

Лазаръ Дуковъ: Не е грѣхъ, които хора иматъ воденици, и азъ моля г. Йонкина, ако има една воденица, да има още нѣкоя, но справедливо, за да не се говори за него, както се говори по цѣлия градъ, че се е хранилъ толкова врѣме и не е платилъ. Ако не вѣрвате на това, азъ ще ви прѣдставѣ документи — изпълнителни листове. (Никола Йонковъ-Влашкинъ: Е, какво искамъ да кажешъ съ това?) Това, че съ труда си искарвамъ хлѣба, а не съ доландарджилжъ! Работата е да не се нападаме единъ другъ. . . (Никола Йонковъ-Влашкинъ: Азъ нѣмамъ нищо противъ това, но ви казвамъ, че Вие сте най-компетентниятъ да кажете, че на държавата нѣма да се дава се изстѣхнало жито!) Азъ Ви казахъ, че ще

благодаря ако е тъй, но азъ Ви расправихъ думитъ на самия министъръ, отъ една страна, а, отъ друга страна, като се е взимало помоне на гърба ни, искамъ да Ви кажж, че ако г. министърътъ каже, че тия нѣща нѣма да ставатъ, и даде обѣщание, че фирата ще се приспада, тогава азъ нѣма даже дума да кажж, г-нъ Владикинъ. Азъ, ако дойдохъ тукъ на трибуната, дошълъ съмъ при свѣщъта, че не виждамъ, и да кажж съ слабия си гласъ нѣщо. Най-много ме боли, че веднажъ, като се съставихъ окладитъ, азъ, макаръ и да съмъ най-дребниятъ и най-бѣдниятъ отъ васъ, намирамъ, че ще ми тежи много повече, отколкото на васъ. И както виждаме, намѣсто да казвахъ нѣщо и послѣ да ни подкрепяшъ, излизашъ и казвахъ, че съмъ билъ дерменджия. Има даже хора тукъ осждени, има хора подеждими, на тѣхъ се прави ихтибаръ. (Никола Йонковъ-Владикинъ: Азъ казвамъ, че като воденичаръ, ще знаешъ най-хубаво кога е сухо житото и кога е мокро!)

Прѣдсѣдателъ: Г-нъ Дуковъ! Говорѣте по члена.

Лазаръ Дуковъ: Който донася на воденицата, ще донесе и мокро и сухо жито, има мухълъ и всичко, но на търговеца като му отидешъ съ торбичката, той ще иска жито споредъ торбичката. Така щото, искамъ да кажж, поне ако не направимъ друго, то когато се овърше зърното и вземе това помоне, да се не гледа само на торбичката. Когато се събере всичкото жито на едно мѣсто, каквото излѣзе, такова да вземе правителството и такова да продаде на търговеца. Съ това азъ съмъ съгласенъ и даже да е всичкото жито на едно, и когато се прѣдава на правителството, тогава да се прѣтеглява, или пъкъ най-добъръ ще бѣде правителството да хване въ централнитъ градове магазини и да му запасятъ десетъка още когато се върше. (Паскалъ Гълъбаровъ: Тѣй и ще става!) Ако е тъй, не съмъ противъ, но искамъ да чужъ г. министърътъ да каже. Тогава, ако иска правителството да го пази, ако иска да го продава, нѣмамъ нищо. Но да не се съгласяваме въ селскитъ хамбари да се остава, защото, ако го носимъ въ опрѣдѣленото врѣме, тогава помонето не може да накарате да се направи. (Никола Йонковъ-Владикинъ: За Ваша полза е казано тукъ. Членътъ казва тъй: десетъкътъ на бѣднитъ производители се събира отъ общинскитъ кметове още на хармана. Така щото, излишно е да се повтарятъ тѣзи опасения. — Дамянъ Цековъ: А гдѣ ще се оставя!) Молжъ Ви се, г-нъ Владикинъ... (Никола Йонковъ-Владикинъ: Вие не сте прочели закона! Чл. 25-й говори това.) Не знажъ, но до 5 пкти има да съмъ го челъ. (Никола Йонковъ-Владикинъ: Азъ давамъ повече данѣкъ отъ тебе! Ти си само единъ лихваръ и нападнахъ те, когато говорѣше тукъ за лихварството. Законътъ допуска това, което искашъ ти.) По-добъръ да бѣдъ лихваръ, отколкото като тебе доландарджия. (Никола Йонковъ-Владикинъ: Ти си народняшки цанковистъ!) Ще ти донесж изпълнителния листъ.... (Никола Йонковъ-Владикинъ: Казвамъ ти, не си прочелъ закона! Прочети чл. 25-й и ще разберешъ, че на хармана се взема десетъкътъ.)

Прѣдсѣдателъ: Г-нъ Владикинъ! Когато Ви дойде редъ ще говорите!

Лазаръ Дуковъ: Чухте, какво ни каза г. Владикинъ. Чуйте Вие, г-нъ Владикинъ, какво казва чл. 25-й. Той казва, че на по-бѣднитъ селяни житото ще се прибира още на хармана и ще се туря въ хамбаритъ на по-богатитъ хора. Азъ казахъ, че съмъ го челъ. Азъ да си давамъ хамбаря и като туржтъ въ него 100 кила и когато да го вдигатъ излѣзе 90 кила, да ме нарѣчете крадецъ, безъ да обръщате внимание, че ексикътъ е отъ фирата! Това мотивъ ли е, което казвахъ ти? Че щѣло да се туря житото въ хамбаритъ на по-богатитъ хора. Защо е това? (Никола Йонковъ-Владикинъ: Не могатъ да ти вземжъ хамбаря на сила!) Ако не на сила, тогава гдѣ ще събиратъ житото? (Никола Йонковъ-Владикинъ: Нека си направи правителството хамбари!)

Прѣдсѣдателъ: Молжъ ви се, не се расправяйте!

Лазаръ Дуковъ: Какво да му правимъ? Правжъ му хатжръ. Сега, тоя мотивъ не е мотивъ. Азъ желяжъ и молжъ и васъ, г-да народни прѣдставители, безъ разлика на партия — тукъ нѣма партизанство — както много отъ васъ частно заявихъ, нека на правителството се каже отсега още да си приготи хамбари, въ най-близкитъ мѣста въ градоветъ, ние сме готови да прѣнесемъ житото още тогава. Ние не искаме да чуваме житото въ селото си, нито пъкъ да го носимъ по онова врѣме, както иска законътъ. Желяжъ да се обяснимъ. Азъ ще кажж двѣ думи, за да се обяснимъ. Вие виждате, че правителството, за да си прѣнесе онова жито въ едно врѣме, послѣ 2 или 6 мѣсеца, прѣдвижда за 100 килограма 2 ст. на 30 километра. Това въ най-хубаво врѣме единъ, който има волове, може да занесе 500 килограма, а тѣ правжтъ 15 гроша, които ще даде държавата за кирия. Вие трѣбва да знаете, че това нѣщо не е телефонъ или телеграфъ. Трѣбва селянитъ да се събержтъ единъ день на хамбаря, да натоваржтъ това жито, за което не стига и единъ день, но азъ вземамъ единъ день и вземамъ за 30 километра, както прѣдвижда законътъ, макаръ да има и по-далечни мѣста. Съ волове мжно се стига за единъ день, но нека е единъ день, ставатъ два дена, и и единъ день растоварване, ставатъ три дена, и единъ день връщане, то сж четири дена за 15 гроша. Молжъ ви се.... (Иванъ Я. Поповъ: На 15 километра ли си смѣтате 15 гроша? Повече излизатъ!)

Прѣдсѣдателъ: Когато се говори по този въпросъ, по другия членъ, тогава ще говорите; сега молжъ на прѣдмета.

Лазаръ Дуковъ: Ако е тъй, значи всѣки день ще има по 4 гроша. (Докладчикъ Тодоръ Георгиевъ: Баремъ да ги разбирашъ тия работи!) Могж да ги разбирамъ. (Докладчикъ Тодоръ Георгиевъ: Ти расправяшъ, че една кола се товаряла единъ день — кому го расправяшъ това?) Не мислите, че ще се товари само една кола, а ще стожтъ тамъ и другитъ: и писарътъ, и кметътъ, и чиновникътъ, като теглжтъ за всѣка кола по колко килограма жито, ще запишжтъ колко кола сж товарени, всичко това ще се уреди и тогава пуцатъ колата. Така щото,

гдѣто казвате, че азъ не разбирамъ тия работи, то Вие не ги разбирате.

**Прѣдседателъ:** Това не се отнася до чл. 9-й, моля Ви се!

**Лазаръ Дуковъ:** Та именно искамъ да кажж, да ви помоля, поне това, както се казва тукъ, тъй овърхано зърното се прѣтегля — ще ви моля да се каже да се отстъпва за изсъхване 5 килограма на стотѣхъ. И има причини за това. Прѣсмѣтнете, както казахъ отначало, трудътъ тукъ не се зачита, не се зачита и сѣмето. Казвате на земледѣлца да върше, ще върше, да го носи, ще го носи съ низка цѣна. Ще има прѣсипване, когато го носѣтъ на хамбари, когато го товарятъ и растоварятъ, всичко това тежи на селянина.

**Г-нъ Министърътъ на Финанситѣ** е тукъ сега, да му напомниж. (Смѣхъ.) Вие казахте лѣтосъ, че не можете да приемете десетѣка по тегликата на номонето при прѣдаването на правителството или на търговеца, а по тегликата на номонето още на хармана. Тѣй ли е? (Министъръ **Михаилъ Теневъ:** Да!) Като е тѣй, да се направи тази отстъпка, защото послѣ 2—3 мѣсеца прѣстои ли житото, изгубва отъ тежината си и злѣ се отзовава на земледѣлцитѣ, и нищо не имъ се зачита. Затова, моля да се съгласите на такава отстъпка. А ако не се съгласите, ще се осъмнимъ въ това, което казвате, че искате десетѣка за подобряние на данѣкоплатцитѣ, а въ сжщностъ не е тѣй. Тукъ ще направите една справедливостъ, ако направите това. Нека правителството, когато ще приема житото, тогава да тегли торбичката, както е казано за кукуруза: ще се занечата и стои въ коша до пролѣтъ — това е справедливо; и тукъ трѣбва да стане така. Та макаръ да се тегли торбичката напрѣдъ, нека да се тегли и послѣ, когато да се прѣдава, и по тая смѣтка да се взема, тогава нѣмамъ нищо. Съгласенъ ли сте, г-не министри? (Министъръ **Михаилъ Теневъ:** Не съмъ!) Щомъ не сте, значи нѣма да се помогне на земледѣлцитѣ. Тогава, гдѣто и азъ говоря е напразно. Тогава, защо стоимъ повече само да чувамъ горчиви приказки и да ме нападатъ. Затова, ще свършиж. Азъ имаме много нѣщо да кажж, но г. министърътъ каза, че не приема отстъпки; тогава нѣма защо да говоримъ. Но напоследѣкъ пакъ моля да се направи туй, иначе ще моля Народното Сѣбрание да не се съгласи.

**Славчо Бабаджановъ:** Г-да народни прѣдставители! Върху тоя членъ могатъ да станжтъ, споредъ мене, доста разумни и полезни работи. Има нѣкои членове отъ настоящия законопроектъ, върху които едвамъ има що да се говори, но нѣколко члена има, принципиални, които могатъ, до известна степенъ, ако се съгласимъ почитаеми прѣдставители, да се измѣнжтъ и да се подобри що-годѣ положението на земледѣлцитѣ. Всички наредъ говоримъ както по тоя членъ по принципъ, тѣй сжщо и по чл. 3-й, който имаше грамадно значение; кой каквото намираше за полезно, по отношение на настоящия законопроектъ, каза го. Нѣма съмнѣние, нѣма защо азъ да се отклонимъ отъ чл. 9-й, макаръ и да имамъ да направимъ нѣкои бѣлѣжки; и за да се не мисли, че ще се отклонимъ, и за да можж да дамъ нѣкои обяснения

или размисления, които си имамъ повече мѣсто при обсъждането законопроекта по принципъ, ще кажж само това, че въ всеки случай отъ ония разсжждения, които станамъ по принципъ, и особено отъ тия, които станамъ при обсъждането заглавието на настоящия законопроектъ, се виждатъ — за мене това е ясно, отъ всичко изложено отъ моитѣ колеги отъ лѣвицата, а сжщо така не се отричамъ и отъ страна на дѣсницата — всичкитѣ лоши послѣдствия отъ тоя законопроектъ. Ще бжде добръ ако се спремъ върху чл. 9-й и ако можемъ да намѣримъ другъ изходъ, други мѣроприятия да се прокаратъ въ тоя членъ, за да се поправи що-годѣ злото, което би послѣдвало, ако се приемѣше законътъ безъ такива мѣроприятия.

Вие виждате, въ самитѣ мотиви къмъ законопроекта е казано, че настоящиятъ законопроектъ се внесе въ Народното Сѣбрание и се иска гласуването му съ единствената цѣль да се поправжтъ всички ония грѣшки и несправедливости при распрѣдѣленето на поземелния налогъ, които сж направени слѣдъ Закона за десетѣка отъ 1892 год. Но ние виждаме, че цѣлиятъ законопроектъ въ нищо абсолютно не се различава, освѣтъ въ нѣкои дребни части, отъ Закона за десетѣка отъ прѣдшествующитѣ години. Тогава, какво ще се направи съ този законопроектъ? Нѣма съмнѣние, че е ясно и никой нѣма да си прави илюзии да допуша, че настоящиятъ законопроектъ има за главна цѣль да поправи ония стари грѣшки, а просто и ясно — да се вземе нѣкои и друга нара повече. Но, оставямъ този въпросъ.

Азъ и да съмъ абсолютно противникъ по принципъ на тоя законопроектъ, като мисля, че голѣма пакостъ ще принесе на земледѣлческото население, нека не се забравя, че при обсъждането на чл. 9-й, както и на другитѣ членове отъ законопроекта, не могатъ да ни движжтъ, както искатъ да кажжтъ, нѣкои цѣли или партизански съображения. Нѣма съмнѣние, че, при обсъждането на такъвъ важенъ законопроектъ, могатъ да ни движжтъ — нека ми върватъ — нѣкои по-високи, общи, отечествени интереси, отколкото ограничени партизански интереси. Азъ не можж да твърдиж, че и болшинството, когато гласува тоя въпросъ, прави го отъ чисто партийни интереси; въ основата има и тия мотиви, които, не може да се не каже, иматъ за цѣль подобряние и широки отечествени интереси; но, казвамъ, че е кривъ пжтътъ, по който се иска постигането на тия цѣли. Ето защо и възставамъ противъ тоя законопроектъ. Тѣй щото, като правимъ тая забѣлѣжка тукъ, че не сж чисто партийни интереси да бждж противъ законопроекта, добавямъ, че има други по-широки интереси, които ме движжтъ да стоимъ на туй, защото земледѣлческото население, слѣдъ като цѣли 2—3 години наредъ, ако не повече, страда отъ неурожай, отъ наводнения и пр., които цѣли три години го бѣхж набѣлгнали, напоследѣкъ, когато тази година малко много щастieto му се усмихва, че може би ще бжде плодородна годината, ние съ тоя Законъ за десетѣка го изненадваме, като се стремимъ да истрѣгнемъ по-голѣма сума, и не допускаме едно абсолютно минимално забогатяване на това земледѣлческо население, на гърба на което слагаме всичкитѣ надежди за добрия успѣхъ на нашето отечество.



Та като изхождамъ отъ тия начала, азъ мисля, че съ този Законъ за десетъка най-лошото, което правимъ, то е туй, че на това обиднѣло население по единъ изкуственъ начинъ искаме да му отнемемъ послѣднитъ 5—10 гроша, които щѣхъ да му останѣтъ въ джеба повече отъ тази щастлива за него, както изглежда, година; ние го лишаваме отъ тази възможностъ. Като че ли на пукъ отиваме противъ това, което ще служи за организирането на по-много капитали, за развитието и процъвтването на това земледѣлие, за което толкова много говоримъ. И като съзнаваме, че главниятъ изворъ на нашата държава е земледѣлието, правимъ една грѣшка. Но тя вече стана, най-напрѣдъ съ гласуването на законопроекта по принципъ и съ приемането на по-главнитѣ членове; остава ни сега да направимъ нѣщо по чл. 9-й, ако ще би и миниатурно въ полза на земледѣльца, нѣщо, което да облекчи отъ малко-малко неговото положение.

Съжалявамъ, че по чл. 2-й не ми се падна случай да говоря, защото моятъ съотечественникъ г. Поповъ казваше, че ако ще трѣбва да се взема само върху чистия доходъ десетъкъ, а не върху прихода бруто, това сж, каза, социалистически утопии и утопични теории на нѣкои икономисти. Имаме финансова наука на български написана, имаме много автори и за чудо намираме, че тия финансови авторитети разсждаватъ и мислятъ, че трѣбва непрѣмѣнно да се плаща върху чистия доходъ, който се получава отъ земята, като се прѣснемѣтъ капитала и лихвата. Всички тия работи, които ние мислѣхме утопични, сж били буржоазни. Съжалявамъ, че г. Поповъ не е тукъ да види, дали тия теории сж буржоазни, или социалистически, или такива, които отъ всички икономисти се обгръщатъ.

На всѣки случай сега минавамъ на прѣдмета.

Знайно е, че ако е възставало нашето население противъ десетъка и ако възстава и ще възстава, то е отъ описаното на снопитѣ, отъ задържането имъ на нивитѣ, гдѣто всевъзможни стихии могатъ да сполѣтѣтъ хранитѣ, да не може земледѣлецътъ да прибере произведенията, и така да се лиши отъ възможността да вземе това, което очаква. Но най-много, отъ което се оплакватъ, то е отъ несправедливото снемане на номонето и въобще отъ всичко докато се снесе номонето. Снопитѣ ще стоѣтъ на нивитѣ докато стане прѣброяването и снемането на номонето, защото въ чл. 12-й е казано, че ако има оплаквания било отъ страна на жителитѣ, било отъ страна на властта, то ще може да стане второ вземане на номоне. Значи, отъ това, което се оплаква най-много населението, е фактътъ на вземането номонето. Сега, това, което има да прѣдложж, то е много просто нѣщо: да се взема десетъкъ въ снопъ, както се искавахъ нѣкои по приемането на законопроекта по принципъ. Щомъ като прибѣгваме къмъ ошуро, защото ние схващаме робстата и нуждитъ на страната, като съзнаваме, че финансовото положение е много трудно и за него не е виновно дневното правителство — на всѣки случай намирамъ, че не е този изтътъ, че не е тази мѣрката, която трѣбваше да се направи — но, понеже се гласувахъ тия закони, остава поне да направимъ така, щото настоящиятъ законопроектъ, който утрѣ може да стане законъ, да не

тежи така, както ще тежи, ако се не съгласите съ това минимално измѣнение. Щомъ се съгласявате да имаме тая прѣживѣла врѣмето си мѣрка, нѣма защо поне въ това отношение да не се съгласите, а и населението ще бѣде благодарно, щото десетъкътъ да се взема въ истинска натура, въ снопи. Може би, на нѣкои това да се види чудно; може държавата да не може да се възползува толкова, колкото сега, слѣдъ като се снесе номонето; но населението, както имавъ случай при отиването си въ Разградъ да научж, въ това отношение още би трѣпѣло това положение, отколкото иначе. Нѣма да има нужда да стоѣтъ снопитѣ на нивата докато се снесе номоне и докато се измине онзи срокъ отъ онова врѣме, което дава възможностъ за оплакване за да може да се взема второ номоне; отнематъ се всички тия неприятности и веднажъ за винаги ще даджтъ това, което се дава и пр. Обаче, остане ли така, както е тукъ, да се снесе номоне, да се извършва тая дълга процедура — защото все 15—20 дни ще се изминѣтъ, докато се опишатъ снопитѣ, докато се снесе номонето, докато се даджтъ оплаквания, докато имъ се даде ходъ, докато се снесе второ номоне и пр. — остане ли, казвамъ, така, възможно е да станемъ причина, щото макаръ да има добъръ урожай, разни стихии да отнесѣтъ и това, което е станало. За да се отбѣгне това и да не тежи на насъ, а най-много на васъ, болшинството, които ще гласувате, по-добъръ ще бѣде, казвамъ, ако се съгласите, щото десетъкътъ да се взема въ снопи, въ истинска натура. Сега, какъ може да стане това? Ако комисията се съгласи, азъ съмъ готовъ да дамъ редакцията, но, ако не се съгласи, нѣма защо да давамъ бѣлѣжка на г. прѣдсѣдателя. Ще дамъ редакцията на чл. 9-й само ако комисията се съгласи.

Сега, за да свършж съ този членъ, споредъ мене, ако почитаемата комисия не се съгласи да се взема десетъкътъ въ натура още на снопъ, за да се отбѣгнатъ всички неприятности, които ще могатъ да се случѣтъ, ако остане така, за да направимъ едно относително подобрѣние, поне що-годѣ да се отзовемъ на протеститѣ на населението и да покажемъ и ние, и правителството, че наистина обичаме да се вслушваме въ това, що се нарича гласъ народенъ, и че къмъ този гласъ, не само когато сме въ опозиция прибѣгваме, но и когато сме на властъ обичаме да го слушаме и да уважаваме искането на този народъ — а безспорно е, че  $\frac{3}{4}$  отъ населението се иска за противъ това мѣроприятие — споредъ мене, казвамъ, ще направимъ актъ на справедливостъ, ако направимъ да се взема десетъкътъ още на снопъ. Ако съ това не се съгласите, азъ съмъ съгласенъ съ ония практически съображения, които движехъ г. Дукова, който ви каза, че слѣдъ снемането на номонето, опрѣдѣля се колко може да се добие отъ всѣки снопъ и върху това се прѣснема десетъка, за да може да се опрѣдѣли пропорционално, всѣки земледѣлецъ колко трѣбва да плаща.

Знайно е, че при овършването и снемането на номонето житото повече тежи: едно, че е мокро, и друго, че е обемисто; а пъкъ никой отъ насъ не е да не знае, че обикновено докато се изработи списъкътъ, докато се прѣдаде

на прѣдприемача и докато прѣдприемачътъ се яви да прибере произведенията, минаватъ се 5-6 мѣсеца. Въ това врѣме житото, което ще се иска съразмѣрно съ взетото номоне, губи по тегло. Ето защо, споредъ мене, ще бѣде справедливо да се вслушаме поне въ това искане на населението: ако не друго, то поне при снемането на номонето и слѣдъ спадането частъта, която ще трѣбва да се вземе като десетъкъ, да се прави намаление за изсѣхването му отъ врѣмето. Не направимъ ли това, остава още една тежестъ, която хвърляме пакъ върху този нещастенъ земледѣлецъ.

Това сж моитѣ бѣлѣжки, които имахъ да направѣхъ по чл. 9-й, и ще моля почитаемото Народно Събрание да ги приеме. Знаѣхъ, че има нѣкои отъ почитаемото болшинство, които сж тоже мислили така, и че не е практично да се пледира върху чл. 9-й и изобщо за прилагането на цѣлия законъ, но веднажъ се прокара законътъ дотукъ, нѣма защо да не направимъ какво годѣ подобрѣние въ него. Та заради това, ще моля тия господа отъ почитаемото болшинство, които мислятъ, че въ това отношение може да се направи нѣщо добро, да се съгласятъ да се взема десетъкътъ въ снопи така, както бѣше по-рано. Щомъ ще въвеждате стари данъци, то нека бѣде осурътъ съ всичкитѣ му спахии и наредби.

Никола Йонковъ-Владикинъ: Г-да прѣдставители! Азъ мисля, че ще бѣде по-справедливо, ако се раздѣлѣхъ землищата поне на двѣ категории, защото, както ви е извѣстно, особено ония отъ васъ, които сж земледѣлци или които сж изучавали този въпросъ и сж се занимавали, знайтъ че има снопи, които тежатъ повече, а пъкъ има снопи и съ 3 оки. Споредъ приетия редъ на комисията, взематъ отъ четири мѣста, или отъ петъ мѣста даже да взематъ, нека прѣдположимъ, че ще взематъ отъ 4 мѣста най-долния снопъ отъ по 3 оки и отъ едно мѣсто — 8 оки; тогазъ ще излѣзе, че всичкитѣ снопи иматъ по 4 оки = 20 оки. Споредъ моята сметка, която всѣки може да си направи тукъ, 20 снопа долни по 3 оки правятъ 60 оки, и 5 горни снопи по 8 оки правятъ 40 оки, всичко 100 оки. На тия 100 оки ще взематъ 10 оки и ще ги расхвърлятъ на снопъ. Излиза, че този, който има добри снопи, ще плати за 5 снопа, които иматъ 40 оки, само 200 драма, а този, който има 5 снопа по 3 оки = 15, ще плати пакъ 200 драма; излиза, значи, голѣма несправедливостъ. Но прѣдполага се, че единъ земледѣлецъ, който ще плаща десетъкъ, има и гърчави ниви, има и угоени, та ако отъ една страна се ошети, отъ друга страна ще спечели; но, въ всѣки случай, добръ ще бѣде, ако се съгласи г. докладчикътъ на комисията, заедно съ г. Министра на Финанситѣ — отъ това нѣма какво да изгуби държавата — щото поне на двѣ категории да се раздѣлятъ землищата и да правятъ двойни хармани вмѣсто единъ за номонето. Ако сте съгласни, добръ е да го приемемъ.

Г-пъ Дуковъ се докачи за нѣкои работи, за които не трѣбваше да се докача. Азъ, ако му казахъ, че той е компетентенъ да знае, че всичкитѣ жита не сж сухи и сурови, защото е воденичаръ, то е защото и азъ имахъ воденица и отъ лични опити знаѣхъ това нѣщо. Той се докачи, но нѣмаше защо да се докача. Азъ уважавамъ труда, само шашармалжка и доландарджилжка не обичамъ. За това,

г. Лазара Дуковъ, като прави доландарджилжъ съ лихварството, всѣки ще го осѣди, но, ако е дерменджия, всѣки ще го похвали. Може да взема повече на кило, но такъвъ на онзи свѣтъ въ ада го гледаме на врата съ водениченъ камъкъ. (Смѣхъ. — Лазаръ Дуковъ: Ами ако донесѣтъ отъ Стара-Загора чашкитѣ и чиниитѣ, гдѣто си ялъ и пилъ и не си платилъ, ще ли носишъ камъкъ на врата?) Нѣкой те е излъгалъ, като старъ човѣкъ. (Лазаръ Дуковъ: Ще донесѣ изпълнителния листъ! На всеуслишане казвамъ, че ако желаете, ще Ви донесѣ номера.) Азъ не знаѣхъ.

Прѣдсѣдателъ: Г-да! Народното Събрание нѣма нужда да се занимава съ Вашитѣ частни работи.

Никола Йонковъ-Владикинъ: Г-пъ Дуковъ мисли, че ще се мѣри житото. Това съвсѣмъ не е така; тукъ ще се мѣри онова жито, което ще дадѣтъ снопитѣ отъ 4 мѣста. Това именно жито ще се мѣри, а пъкъ житото въ торбичката ще се остави, за да се види какво жито е дала земята въ тая община. Ето тѣй е. Защото има жито и лошо и добро, за да не се прави спекулация съ тѣхъ когато се прѣдава на държавата, а да се прѣдаватъ жита такива, каквито е дала почвата. Ето за туй сж торбичкитѣ. Азъ не вързвамъ кусуръ на Лазара Дуковъ, че той не разбираше това, което чете — простъ човѣкъ, какво ще го правишъ. Училъ е наустница.

Стоянъ Ив. Стояновъ: Г-да прѣдставители! Когато започна да се приема тоя законопроектъ за данъка върху земленитѣ произведения, нѣма съмнѣние, че на всички истинна аксиомата, че съ този законопроектъ се гони цѣльта да се взематъ повече пари за хазната. Обаче, когато вземемъ да разискваме този законопроектъ членъ по членъ, ние трѣбва да дадемъ мнѣние по всѣки членъ и кждѣто можемъ, да помогнемъ на земледѣлцитѣ. Въ този чл. 9-й азъ прѣдвиждамъ едно зло, което ще нанесе твърдѣ голѣма загуба на земледѣлцитѣ. Азъ, като търговецъ, отъ практика знаѣхъ, че когато купуваме жито отъ пияцата, депозираме го въ магазинъ и всѣка кола когато стоварваме, житото теглимъ на либри. Ако въ една магазинъ стоваримъ 60 либри, слѣдъ прѣстояване на 2—3 недѣли, отъ горния пластъ ние нѣма да намѣримъ повече отъ 55 либри, а въ долния пластъ едвамъ ще намѣримъ 58 либри. Излиза, че като сме взели това жито, осемтъ крини ако сж дошли 100 килограма, то къмъ тѣхъ послѣ трѣбва да прибавимъ  $\frac{1}{4}$  крина за да бѣде цѣло. Тая истина е неоспорима. Имали сме случаи още да видимъ, когато нѣкои отъ търговцитѣ сж купували десетъка отъ нашата околия, тия торбички, въ които е бивало запечатано номонето, когато сж го отпечатвали намѣрвали сж много по малко въ тѣхъ, отколкото е било по-напрѣдъ. Сега, ако споредъ туй номоне на едно село се падне да внесе 10.000 килограма десетъкъ, къмъ тия 10.000 килограма ще трѣбва да се прибави нѣщо на селото за липсата отъ житото.

Бѣлѣжката, която г. Владикинъ направи на г. Дукова, не е справедлива. Не е справедлива и на основание чл. 25-й отъ този законопроектъ, защото споредъ това номоне още тогава ще се прибира десетъкътъ въ единъ хамбаръ. Да кажемъ, че на едно село се паднахъ 10.000 килограма и произведението сж го прибрали въ хамбара; послѣ, когато житото го прѣнесѣтъ да го прѣдаватъ, нѣма да се намѣри

10.000 килограма, а 9.000; значи, 1.000 килограма по-малко. Тия 1.000 килограма пакъ се търсятъ отъ земледѣлцитѣ и се расхвърля на цѣлото село съотвѣтствующата частъ за ново събиране. Затуй, бѣлѣжката на г. Владикина не е справедлива, ако той и да казва, че още тогава се събира и че като се събере веднажъ, нѣмало какво да се иска повече отъ селянитѣ. Тая истина е много ясна прѣдъ насъ. За да не губи земледѣлецътъ, азъ правѣхъ прѣдложение да се приеме, щото на 100-тѣ пегъ да прѣдаватъ по-малко на търговеца за фира, именно този земледѣлецъ, на когото е писано да внесе 100 килограма, да внесе само 95, защото житото дотогава ще стане по-леко. Всѣка една либра тежне 2 килограма, а когато на 8 крини има  $3\frac{1}{2}$  либри по-малко, то нѣма съмнѣние, че отъ 100-тѣ килограма ще има 5—6 килограма по-малко; затуй толкова по-малко трѣбва да внесе и земледѣлецътъ. И азъ моляхъ моитѣ другари, както и г. министра, да се съгласятъ на това мое прѣдложение, щото, когато земледѣлцитѣ ще прѣдаватъ десетъка, да го прѣдаватъ съ 5% по-малко.

Димитър Маламеновъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ намирамъ, че начинътъ за расхвърлянето на десетъка е много сполучливо изложенъ. Постановлението на чл. 10-й отъ настоящия законопроектъ, който сега става 9, номонето е единственото най-вѣрното и най-подходящото срѣдство за опрѣдѣляне на нормата. Наистина, казваше се отъ нѣкои г. г. прѣдставители, че би било по-справедливо ако десетъкътъ се вземаше на снопъ. Това азъ не можъ да откажъ, че ще бѣде по-справедливо. Но ние тукъ гледаме не само справедливото, а и цѣлесъобразното и полезното; ние трѣбва справедливото да гласуваме съ цѣлесъобразното и полезното. Ако ние гледаме само на справедливото и съ туй справедливо распорѣждане дойдемъ до това положение, че не можемъ да вкараме нищо въ хазната, питамъ азъ: постигаме ли цѣлтъ, която искаме да постигнемъ? Нѣма да я постигнемъ. Сега, да допуснемъ за минута, че вземемъ десетъка въ снопи. То ще бѣде справедливо, но ще дойде редъ тия снопи да се овършатъ, кого ще накараме ние да ги овърше? Ще кажете да накараме земледѣлца. Ами ако не ще, какви мѣрки ще употребимъ противъ него? Защото, ако е въпросъ да му вземешъ каквото има, може да го вземешъ насилствено, но да го накарашъ насилствено да работи, не е възможно. Значи, първото неудобство се срѣща въ това, че нѣма кой да овърше снопитѣ и не можешъ никого да накарашъ насилствено да ги овърше. Сетнѣ, да допуснемъ, че се овършатъ. Гдѣ ще се тури житото? Иматъ ли всичкитѣ селяни хамбари, и, ако нѣматъ, не слѣдва ли, че ние ще ги заставимъ да правятъ хамбари? Колко коштува единъ хамбаръ? Слѣдователно, освѣнъ това, което плащатъ на държавата, нѣма ли да ги натоваримъ съ още единъ товаръ, който ще бѣде за направа на помѣщение за държане на това жито и по този начинъ нѣма ли да се увеличи тѣхниятъ данъченъ товаръ? И туй да оставимъ на страна.

Сега, ако рѣчемъ да вземемъ десетъка въ снопи, тия снопи ще трѣбва да се овършатъ, житото ще трѣбва да се прѣнесе, трѣбва да се насипе и т. н. Естествено е, че всѣки пжтъ човѣкъ бива по-прѣдпазливъ, когато знае,

че произведението отъ труда е лично неговъ капиталъ, а пжтъ бива по-распилянъ, когато знае, че това, което се мжчи да придобие, не е негово лично достойние, ами на нѣкого другиго. Въ такъвъ случай, естествено е, че тия, които вършатъ, които отсѣватъ, които прѣнасятъ житото, ще бждатъ съвършено небрѣжни; тѣ ще допуснатъ распиляване, ще допуснатъ расхвърляне, ще допуснатъ изгубване и т. н. И по такъвъ единъ начинъ ние ще дойдемъ дотамъ, щото произведението да се намали, ако не наполовина, то поне на  $\frac{1}{4}$ . И какво ще имаме? Ще имаме, че отъ населението ще вземаме сжщитѣ снопи, ама ще вземаме сравнително много по-малко жито, отколкото ако вземемъ съ помоне. Слѣдователно, ще имаме отъ една страна една справедливостъ, съ вземането десетъка въ снопъ, но отъ друга страна ще имаме много по-голъма несправедливостъ, че като вземаме отъ населението, нѣма да го вкараме въ хазната, или съ други думи, ще вземемъ отъ населението една расплата отъ 20 милиона лева, а ще расплатимъ 15 милиона. Значи, туй е едно неудобство, което ни кара да не сме съгласни съ системата за вземане десетъка въ снопи. Азъ мисля, че господата отъ лѣвицата други мотиви трѣбва да иматъ, не само да не настояваме, ами и да не се съгласимъ на такъвъ начинъ на работа, защото тѣ възставатъ изобищо противъ десетъчната система, понеже тя била остарѣла и осждена. Ако е въпросътъ, че тя е остарѣла и осждена, то трѣбва да признажтъ безспорно, че е по-стара, по-прѣживѣла и по-осждителна системата на снопи. Значи, ако вие искате да се доближите до по-новото, само по себе си слѣдва, че трѣбва да прѣдпочитате, което е по-близо до него. А кое е по-близо до него? Взимането на помоне. (Константинъ Панайотовъ: Сега ни убѣдихте вече!) Азъ казвамъ, че никога нѣма да ви убѣдимъ, защото не искате и да се убѣдите. Но не сте само вие, които сте въ правото си да си изказвате възгледитѣ, но и ние сме въ правото си да изкажемъ мнѣнието си. (Константинъ Панайотовъ: Това е една и сжща система!) Тѣй щото, споредъ мене, постановлението на чл. 9-й е справедливо и моля да се приеме безъ измѣнение.

Стоянъ Т. Войковъ: Нѣма какво да говорѣхъ. Отказвамъ се.

Минчо Нейчовъ: Г-да народни прѣдставители! Говори се по десетъка. Нѣкои си казахъ да се взема, като най-справедливо, на снопи. Азъ мисля, че всички прѣдставители сж увѣрени, че на снопи по никой начинъ не може да се взема, защото всѣки ще се увѣри, че събирането на снопитѣ, прѣнасянето на беглишкия арманъ, е сто пжти по-тежко отъ номонето. Всѣки ще захвърли на една страна беглишкия арманъ и ще приеме повече да плати, отколкото да го каратъ да прѣнася и да работи на беглишкия харманъ. Всѣки знае, че когато става описването, трѣбва да заставимъ да си направи колата и съ тѣхъ да отиде да чака на нивата си съ впрѣгнати волове. И кога ще дойде на неговата нива ошурджията за да вземе снопитѣ, днесъ или утрѣ, не знае. Той трѣбва да чака тамъ. Сетнѣ, слѣдъ захващането да посжтъ снопитѣ, натоварватъ 50 или 100 кола и ги прѣнасятъ отъ нивата на хармана. Кой ще ги пази да не

запесжтъ на друго мѣсто? Ами въ 2.000 общини когато се описватъ тия снопи и когато се натоваржтъ на колата и откаратъ, ако удари единъ голѣмъ дѣждъ, какво ще стане съ снопитѣ? Всичко ще пропадне. Г-да! Какво ще вземе държавата тогазъ? Намѣсто пари — вѣтъръ. Азъ вѣрвамъ, че всѣки единъ отъ г. г. прѣдставителитѣ ще се увѣри, че туй е немислимо и не трѣбва да се приема.

Сетнѣ, тѣй сѣщо е и на хармана. Когато въ цѣла България ще има да се върше десетѣктъ, единъ день когато сутринята е хубаво врѣмето и насаджтъ снопитѣ, а слѣдъ туй падне единъ дѣждъ и всичко пропадне, кой ще се застѣпи да го покрие и да го запази? Колко пари струватъ нашитѣ контролбори, или ще отиджтъ нѣкои стражари? Тѣ двѣ пари не струватъ. Заради туй, азъ съмъ на мнѣние по никой начинъ да не се взема на снопи.

Най-съмъ за номонето и азъ. Понеже единъ пжтъ се прие да вземемъ десетѣктъ, да ви кажж право, какѣвто законъ и да правимъ, азъ нѣма да се основж на закона, който е написанъ само на книга; защото, комуто го дадешъ, както иска по кефа си ще го приложи. Азъ ще моля г. Министра на Финанситѣ да бжде тѣй добъръ, да даде най-строги заповѣди на своитѣ подвѣдомствени и да имъ каже, че държавата не иска отъ народа да му вземе имането, а иска отъ 100-тѣ една частъ, и да не спжтъ неговитѣ чиновници до пладнѣ, а да отиджтъ още пощи да направжтъ всевъзможни улеснения на населението, за да не гнижтъ снопитѣ на хората по кѣрищата. Азъ моля само съ това да се не задоволява, ами тамъ, гдѣто е направено злоупотрѣбление или прѣвишение на властъ, да бжджтъ най-строго наказани. (Лазаръ Дуковъ: Ами за фирата?)

Г-нъ Дуковъ настоява за фирата. Съгласенъ съмъ за тази фира. Но отъ практическа точка зрѣние не мож да се съгласж. И азъ знаж, че има фира, но по какѣвъ начинъ ще можемъ ние да направимъ едно намаление? Можемъ ли въ практика да извадимъ фирата? Не можемъ. Стига чиновницитѣ да бжджтъ съвѣстни, да не взематъ повече отъ 10%. Ако взематъ, вмѣсто 10, 15%, то ще бжде много по-голѣмо зло, отколкото ако взематъ на 100 1 или 2 фира. (Лазаръ Дуковъ: Може съ кантаря да се вади фирата.) Не може. Ще моля почитаемото народно прѣдставителство да не отива повече да разисква по този членъ, а да се гласува.

Деню Маневъ: Г-да прѣдставители! Азъ съмъ съгласенъ да се приеме чл. 9-й цѣлтъ, само искамъ една забѣлѣжка да се направи. Единъ снопъ може да има тежестъ 10 килограма, а може да има тежестъ и 20 килограма.

Имаме ние между нашитѣ земледѣлци и жени, които отиватъ да врѣзватъ снопи. Една жена не може да врѣже такива снопи, каквито може да врѣже единъ мжжъ. При това, има такива землевладѣлци, които може да намѣржтъ хора, които да имъ врѣжжтъ снопи по 25 и 30 килограма. Има други, които не можжтъ да врѣжжтъ повече отъ 10—12 килограма. Искамъ да се прибави забѣлѣжка, че сноптѣ никога не трѣбва да надминава 14 килограма. Но ще ми каже нѣкой: не може да се тегли всѣки снопъ. Да, но при почването на жътвата всѣки кметъ може да прѣтегли единъ снопъ приблизително 12—14 килограма и на всѣки край на селото да постави такива снопи и земледѣлцитѣ ще можжтъ да виджтъ снопитѣ и приблизително да можжтъ да ги врѣзватъ такива. Ще да има едно мѣрило. Тѣй щото, азъ съмъ само за тази забѣлѣжка и никога сноптѣ не трѣбва да надминава 14 килограма. Съгласенъ съмъ да се приеме чл. 9-й така и прѣдлагамъ да се прѣкратжтъ дебатитѣ.

Прѣдсѣдателъ: Има прѣдложение за прѣкращение на дебатитѣ. Ще моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да се прѣкратжтъ дебатитѣ по този въпросъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Прѣкращаватъ се.

Ще турж на гласуване чл. 10-й, който става 9, тѣй, както се докладва отъ г. докладчика. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 9-й тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Приема се.

Никола Йонковъ-Влашкинъ: Прѣдлагамъ да се вдигне засѣданието и отъ утрѣ нататѣкъ да имаме засѣдание и въ 9 часѣтъ сутринята.

Прѣдсѣдателъ: Ще турж на гласуване прѣдложението на г. Никола Йонковъ-Влашкинъ. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които го приематъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Приема се. Значи, засѣданието ще се вдигне.

Има да ви съобщж, че е постѣпило отъ Министерството на Вжтрѣшнитѣ Дѣла прѣдложение за допълнителенъ кредитъ отъ 100.000 л. за карантинни мѣрки. Това прѣдложение ще се турне на дневенъ редъ за идущето засѣдание, понеже е отъ голѣма важность.

Иванъ Ст. Кирковъ: Моля да се турне и моето прѣдложение на дневенъ редъ.

Прѣдсѣдателъ: Остава за утрѣ продължение отъ днешния дневенъ редъ.

Утрѣ въ 9 часѣтъ ще имаме засѣдание.

Засѣданието се закрива.

(Закрито въ 7 часѣтъ вечерята.)

Прѣдсѣдателъ: Жечо А. Бакаловъ.

Секретари: { Д-ръ Пеню Динчевъ.  
Коста Ранковъ.  
Д-ръ Христо Йордановъ.  
Миланъ Макавѣевъ.  
Иванъ Бѣлиновъ.  
Д-ръ Петъръ Гудевъ.

Подпрѣдсѣдатели: { Д-ръ Сава Иванчовъ.  
Йовъ Титоровъ.

Секретари: { Владимиръ Недѣлевъ.  
Д-ръ Йорданъ Ц. Нейовъ.  
Д-ръ Кирякъ Н. Провадалиевъ.  
Д-ръ Василъ Дочевъ.  
Д-ръ Фоти Симеоновъ.  
Кръстанъ Доцевъ.

Началникъ на Стенографическото Бюро: Т. Хр. Гълѣбовъ.